



Foto Luc • archief De Plate

Hippodroom Wellington Oostende

DE PLATE

Maandblad

-- SEP. 1999



D E P L A T E v.z.w.

TIJDSCHRIFT VAN DE OOSTENDSE HEEM- EN GESCHIEDKUNDIGE KRING "DE PLATE"

Vormings- en ontwikkelingsorganisatie en Permanente Vorming

Aangesloten bij de KULTURELE RAAD OOSTENDE en het WESTVLAAMS VERBOND VAN KRINGEN VOOR HEEMKUNDE

Statuten gepubliceerd in de Bijlagen tot het Belgisch Staatsblad dd. 1-2 mei 1959, nr. 1931 en gewijzigd volgens de Bijlagen tot het Belgisch Staatsblad dd. 15 mei 1975 nr. 3395, de Bijlage tot het Belgisch Staatsblad van 4 december 1986 nr. 31023 en de Bijlage tot het Belgisch Staatsblad van 5 oktober 1989 nr. 13422.

Alle medewerkers zijn verantwoordelijk voor de door hen getekende bijdragen.
Tekst overname toegelaten na akkoord van auteur en mits vermelding van oorsprong.
Ingezonden stukken mogen nog NIET gepubliceerd zijn.
De auteurs worden er attent op gemaakt dat bij elke bijdrage een bronvermelding hoort.

Secretaris	Verantwoordelijke uitgever	Penningmeester	REKENINGEN
F. HUBRECHTSEN	O. VILAIN	J.P. FALISE	750-9109554-54
Gerststraat 35 A	Rogierlaan 38/11	H. Serruyslaan 78/19	000-0788241-19
8400 Oostende	8400 Oostende	8400 Oostende	
Tel-Fax 059/50.71.45	Tel 059/70.92.05	Tel-Fax 059/70.88.15	

JAARGANG 28
NUMMER 9
MAAND september 1999

IN DIT NUMMER

- blz. 155 : **J.P. FALISE** : Voor U gelezen.
- blz. 156 : **G. VANDAMME** : "De Grote Klok" laat weer wanklanken horen !
- blz. 158 : **R. PHILIPS** : Philips van Maastricht.
- blz. 170 : **E. SMISSAERT-D. FARASYN** : Koning Leopold I – zijn monument en zijn plein.
- blz. 177 : **R. VAN UDEN** : Oostende-Hegoland-Oostende 1998.
- blz. 179 : **J.P. FALISE** : Onze nieuwe voorzitter : Omer Vilain.
O. VILAIN : Toespraak ter gelegenheid van het afscheid van de heer August Van Iseghem als voorzitter van de Heem- en Geschiedkundige Kring "De Plate" Oostende op 24 april 1999.
- Blz. 181 : Een Oostends figuur : Auguste Van Neste (1819-1905)

De Oostendse Heem- en Geschiedkundige Kring De Plate heeft de eer en het genoegen zijn leden en andere belangstellenden uit te nodigen tot de volgende activiteiten die in de loop van de maand september zullen plaatsgrijpen.

SEPTEMBER 1 - ACTIVITEIT

donderdag 16 september 1999 om 14 u 30

Namiddagvoordracht in de conferentiezaal van de VVF, Dr. L. Colenstraat 6

Onderwerp: **OOSTENDE GEZIEN DOOR BUITENLANDSE AUTEURS.**

In het verleden kwam, wat men noemde "Le Beau Monde", te Oostende zich "vertonen" aan de mondaine wereld in het kielzog van de Belgische en andere dynastieën.

De wetenschap was eveneens present en last but not least de wereld van kunst en cultuur.

Beroemde schrijvers zoals Huxley, Victor Hugo, Presler en zelfs Friedrich Engels voelden zich niet te min om een woordje over Oostende te plegen. Ook Baedeker met zijn wereldverspreide reisgidsen liet zich niet onbetuigd.

Ook nu nog zijn er schrijvers die vast of ten dele in onze stad verblijven.....

Onze voorzitter **Omer VILAIN** is de juiste man op de juiste plaats om dat met zijn meer dan gewone kennis en wat fijne humor aan de man te brengen.

Allen op post dus op 16.09 om 14 u 30 om deze fijne namiddag niet te missen.

SEPTEMBER 2 - ACTIVITEIT

donderdag 30 september 1999 om 20 u 30

voordracht in de conferentiezaal van de V.V.F. Oostende, Dr. L Colenstraat 6

Onderwerp: **MARITIEME ARCHEOLOGIE EN DUIKBOOTOORLOG:
EEN WRAKSTUDIE**

De spreker : de heer Tomas **TERMOTE**

Dhr TERMOTE is Oostendenaar van de jaargang 1975 waar hij in het college zijn humanioraopleiding afrondde in 1993. Hij studeerde als licentiaat archeologie af te Leuven in 1997 en zijn eindverhandeling had als thema: Duitse onderzeebootwrakken vóór de Belgische kust.

Van de wijsheid kreeg hij nog niet genoeg en studeerde verder aan de universiteit van Bristol (GBr) waar hij dit jaar het postgraduaat in de maritieme archeologie behaalde.

Sinds 1989 is hij enthousiast wrakkenduiker en heeft grote belangstelling voor alles wat verband houdt met geschiedenis en in het bijzonder voor krijgskunde en maritieme feiten.

Als bezige bij heeft hij reeds enkele publicaties op zijn naam:

1996: De duikboot tijdens de eerste wereldoorlog.
1997: Duiken naar 60 wrakken voor de Belgische kust.
1998: De vergeten vloot. De Kriegsmarine aan de Belgische kust.

Deze voordracht wordt geïllustreerd met dia's en een kleine video.

De toegang is zoals steeds vrij en kosteloos; ook voor niet-leden.

Men zegge het voort !!!

VOOR U GELEZEN

- Britse oorlogsgraven te Middelkerke door André ASSELOOS.
 - Het gaat hier om vliegeniers van Wereldoorlog II die te Middelkerke begraven zijn. Bij sommigen wordt vermeld tot welke eenheid ze behoorden.
- Opgravingcampagne 1998 op het Groot-Tempelhof te Slijpe door Gilbert JANSSEUNE.

Beide artikels verschenen in het tijdschrift Graningate van december 1998 nr. 72.

- De Nieuwpoortse visserij tot 1830

Verschenen in Bachten de Kupe 41^e jg. nr. 1 jan-feb-mar 1999.

Deze tijdschriften zijn te raadplagen in ons Museum.

Jean Pierre FALISE

“DE GROTE KLOK” LAAT WEER WANKLANKEN HOREN !

door Gerard VANDAMME

In “De Grote Klok” van juni 1999 verscheen deel 3 van de “Geschiedenis van het Westerkwartier” door Mevr. L. TERNIER. Tot mijn ongenoegen moet ik vaststellen dat hierin weeral onnauwkeurigheden of onjuistheden worden vermeld, nl. in de drie volgende tekstgedeelten :

1. Vanaf 1880 ontwikkelde zich de Tournoye wij op gronden van de herbergierlandbouwer Ed. TOURNOY...”
2. De oude volkse woonstraten (.....) zijn de Steenbakkerstraat (.....) en de Metselaarsstraat(de Verlorenstraat).
3. In 1909 werd de school nr. 6 Westerkwartier, later Consciencschool genoemd, geopend. Later begonnen de Broeders van Liefde een vakschool in de Stuiverstraat (nu V.T.I).

Wat betreft 1.

Als in 1930 geboren “Westerkwartiernaar”, heb ik nooit van een “Tournoyewijk” horen spreken, noch door mijn ouders noch door bureu. Ook bij recente navraag bij oudere inwoners bleek niemand daar kennis van te hebben ! Wel bestond daar reeds lang (1) een oude hofstede die zoals vermeld op het “Plan Generaal van de Ste Catharinepolder 1893 (2) toebehoorde : “aen TOURNOY Eduard, Mariakerke (3). Die hofstede zou nu te situeren zijn rechtover de Metselaarsstraat, juist ten zuiden van de Timmermansstraat. Het erf paalde ten zuidoosten aan de Ste Catharinekreek, en het hoevegebouw stond dicht bij haar oever. De hofstede was bereikbaar vanaf de Torhoutsesteenweg, langs een kleine weg op de noordwesteroever van de kreek.

Wanneer men oude met recente plannen vergelijkt is het gemakkelijk vast te stellen, dat de oudste straten van het westerkwartier op de gronden rond die hofstede werden aangelegd.

Maar daarom spreken van de “Tournoyewijk” lijkt me fantasie ! Trouwens is het westerkwartier slechts langzaam – zij het gestadig – verder ontwikkeld. Voor Wereldoorlog I vertoonden de Metselaars-, Plakkers- en Duivenhokstraten nog veel onbebouwde grond, en die bleef er zelfs nog gedeeltelijk tot na Wereldoorlog II.

Wat betreft 2.

De Verlorenstraat was niet de Metselaarsstraat maar wel een doodlopend steegje (impasse) aan de Nieuwpoortsesteenweg, gelegen tussen de Metselaarsstraat en de Steenbakkerstraat. Vóór het in 1987 ingenomen werd door de electrozaak LEDAINE stonden op de westkant ervan vier verwaarloosde huizen. Terloops : volgens de historicus R. DE BEAUCOURT DE NOORTVELDE (4) lag er in dit straatje een kleine hofstede, de “Ferme du Petit Chateau” !

De benaming “Le Petit Chateau – Ferme” wordt op de kaart van VANDERMAELEN (1848) en op de opeenvolgende legerstafkaarten vanaf 1860 vermeld; Het betreft hier echter de hofstede die veel westelijker lag en bekend geworden is als de zg. “hofstede van Hamilton” (5) (gesloopt na jarenlange verkrotting in 1990). Welke hofstede DE BEAUCOURT DE NOORTVELDE bedoelde is me een raadsel !

Wat betreft 3.

Het waren niet de Broeders die de vakschool stichtten maar wel de proost van de "Katholieke Volksbond", E.H. Urbaan RUYSSSEN, hierbij gesteund door deken Ach. CAMERLYNCK. In 1923 – dus nogal wat later – kon deze priester, naast en in samenwerking met de reeds bestaande parochiale Broederschool in de Stuiversstraat, de nieuwbouw van de "Vrije Technische School" aanvatten. Aanvankelijk waren alleen gelijkvloerse lokalen van de Broederschool door de vakschool ingenomen maar wegens de aangroei hiervan werd geleidelijk de ganse school ingepalmd. De Broeders vertrokken in 1930 naar hun nieuwgebouwde school in de Ste Catharinapolderstraat, later H. Hartschool genoemd (6).

Om tot besluit te komen : het is niet ernstig dat "De Grote Klok" (officieel informatieblad van de stad Oostende !) en de Gidsenkring Lange Nelle, onnauwkeurige en foutieve gegevens blijkbaar ongecontroleerd publiceren.

Het is niet de eerste maal dat daarop kritiek wordt uitgebracht door "de man in de straat", die echter zelden of niet over de tijd of de mogelijkheid beschikt om ervoor "in de pen te kruipen".

De geloofwaardigheid staat hier op het spel

- (1) Die hofstede vind men reeds op de kaart van de Ferraris (1778) en ook bij Vandermaelen (1848)
- (2) Plan Generaal van de Ste Catharinepolder... opgemaakt door K. VAN WASSENHOVE in 1859, nagezien en volmaakt in 1893 door E. CHEVALIER.
- (3) De juiste schrijfwijze is "Tournoy". De naam wordt in de volksmond als "Toernooie" uitgesproken. De genaamde Eduard TOURNOY, destijds algemeen bekend als "Kop Toernooie" moet een opmerkelijk personage geweest zijn. Benevens grondeigenaar was hij ook uitbater van de kleine hoeveherberg op de noordwesthoek van het kruispunt van de Nieuwpoortsesteenweg en de Stuiverstraat. De langsgevel ervan droeg als opschrift : "In de Vier Wegen verkoopt men dranken bij Ed. TOURNOY, facteur in granen" (Het gebouw werd halfweg de 70er jaren gesloopt om plaats te maken voor een benzinstation). Hoe Ed. TOURNOY het aanlegde om tegelijk landbouwerherbergier en graanhandelaar te zijn is een open vraag, temeer daar hij ook nog eigenaar was van een steenbakkerij gelegen tussen de Steenbakkers- en de Metselaarsstraat, dicht bij de Nieuwpoortsesteenweg. Met misbakken en onverkoopbare stenen zou hij ook verschillende huizen hebben laten bouwen die verkocht of verhuurd werden ! Maar nog merkwaardiger is het hardnekkige, soms nog eens opduikende verhaal, over de manier waarop hij het ooit zover heeft kunnen schoppen ! Hij zou eens, tijdens een zwerftocht in de duinen, een koffertje, bevattende eigendomstitels van een flink aantal percelen grond, toevallig hebben gevonden... en de eigenaars ervan zouden nooit zijn opgedaagd en onbekend gebleven zijn. Bijgevolg !!! Bovenstaande gegevens berusten op eigen herinneringen en op gesprekken met oudere "Westerkwartiernaars". Mijn dank gaat hierbij vooral naar dhr. Robert MISSIAEN.
- (4) "Monographie de Mariakerke-Bains lez Ostende" 1896.
- (5) J.B. DREESEN : "De Hamiltonhoeve". De Plate 8^e jg. nr. 4, april '79, blz. 10-12.
- (6) Eug. DESCHEPPER : in "50 jaar V.T.I". Brochure t.g.v. 50 jarig jubileum 1973.

Zie ook :

- Daniel DESCHACHT "Straatnamen van Oostende van A tot Z"; Oostende 1998.
- J.B. DREESEN, G. VANDAMME : "Geschiedenis van een parochie te Oostende" enz. Oostende 1984.

PHILIPS VAN MAASTRICHT

door **Rudolf PHILIPS**

doctor in de economische geschiedenis
wonende te Maastricht (Nederland)

Daar stond ik wel even van te kijken. Al veertien zomers hadden wij onze vakantie in Oostende doorgebracht en nog nooit was mij dit plein opgevallen. En nu stond ik ineens voor het naambordje met "Philips van Maastricht plein". Die associatie leek mij op meer dan toeval te berusten. Het was toch zeker geen dankbare geste van het Gemeentebestuur jegens vakantiegasten van die naam? Mijn belangstelling was in elk geval gewekt. Daar moest ik meer over weten.

Navraag leerde mij al gauw, dat de naam van het halfronde plein achter de "Saint Joseph" (zo wordt de St. Jozefkerk door de echte inwoners van Oostende nog steeds genoemd) bij de meesten tamelijk onbekend is. Maar wie ter plekke beter op de hoogte was, wist te zeggen, dat de naam al van lang vóór onze vakantietijd dateert en betrekking heeft op een beroemde kaperkapitein van die naam. Dat leek mij interessant om eens nader uit te zoeken.

Mijn eerste gang was daarom naar het gemeentearchief, waar men mij erg voorkomend te woord stond en vlot op gang kon helpen. (1). Direct werden al enige misverstanden uit de doeken gedaan, waarvoor ik mij eigenlijk had moeten verontschuldigen. Want de associatie had mij op dwaalwegen gebracht, die ik bij enig nadenken zelf had kunnen corrigeren. Zo is in Vlaanderen "Philips" nog altijd een veel gebruikte voornaam (Filips = Philips), dus in dit geval vermeldt ter onderscheiding van alle andere personen met de achternaam "Van Maastricht".

De achternaam kwam evenmin met mijn verwachtingen overeen. Zij duidt misschien in oorsprong wel de herkomst van deze familie aan, maar dat moet dan wel lang geleden zijn. De bewuste Philips van Maastricht, waarover het hier handelt, was in 1664 geboren in Zuydcoote tussen Bray-Duinen en De Panne, een onbetekenend vissersdorpje, waar onder andere de kapers van Duinkerke hun bemanning kwamen rekruteren.

Men is geneigd zich de vraag te stellen, of en hoe ooit een inwoner van Maastricht daar terecht is gekomen. Daarop is geen voor de hand liggend antwoord te geven. Hoogstens kan men denken aan een relatie met de Romeinse verbindingsweg, die Boulogne via Maastricht met Keulen verbond. Maar of zulke relaties hebben bestaan, is natuurlijk niet meer te achterhalen.

DE VLAAMSE KAAPVAART

Vooraleer ons te verdiepen in de lotgevallen van deze befaamde kaperkapitein lijkt het nuttig eerst iets uit te weiden over de kaapvaart in het algemeen. Deze neemt een aanvang als integrerend onderdeel van de Tachtigjarige Oorlog vooral gedurende het tijdvak 1580-1609, toen de strijd van de opstandige gewesten tegen Filips II zich niet meer afspeelde in Holland en Zeeland, maar hoofdzakelijk in Vlaanderen, Brabant en in de noordoostelijke gewesten.

Op dat tijdstip leefde bij de Spanjaarden het idee om de rebellen in hun economie te treffen door hun waterwegen te blokkeren en hun overzeese handel te ruïneren. Het Vlaamse kustgebied moest de uitvalsbasis worden voor de operaties ter zee. De eerste strategische zet was de herovering van het Vlaamse kustgebied. In 1583 kwam Filips II in het bezit van de havensteden Duinkerke, Grevelingen en Nieuwpoort. Moeilijker was echter de strijd om Oostende.

Deze plaats was uitgebouwd tot een zwaar versterkte vesting, waar de zeegeuzen zich met sporadische Engelse hulp verschanst hadden. Tijdens het beleg voerden deze operaties uit tegen de Spaanse vloot, die beantwoord werden met een felle belegering van de stad. De oorlogshandelingen leidden tot grote verwoestingen en werden daarna gevolgd door omvangrijke inundaties tengevolge

van het doorsteken van de oostelijke duinenrij. In 1604 werd het vier jaar durende beleg afgerond met de verovering van Oostende door de Spaanse troepen.

Hierdoor kreeg de kaapvaart tegen de Hollanders verschillende steunpunten en werd het mogelijk de Republiek ernstig in haar visserij- en koopvaardijactiviteiten te treffen. Na de heropbouw van de stad werd Oostende de thuishaven van een nieuwe generatie kapers en vrijbuiters onder wie Jacob BESAGE, die door het kelderren van het admiraalschip van Piet HEIN een einde maakte aan de Hollandse overmacht.

De kaapvaart was niet zomaar een gewone piraterij, maar was strak georganiseerd. Zij werd gereguleerd door meerdere ordonnanties o.a. die van 1624 en 1694. Een admiraliteitscollege werd opgericht, die de kaapvaart een wettelijk kader gaf. Een uitvoerige regelgeving werd uitgevaardigd, die haar onder toezicht plaatste van de landvoogd en de grote admiraliteitsraad in Brussel. In tegenstelling tot de zeeroverij ten eigen bate was de kaapvaart aan strenge bepalingen onderworpen.

Al in juli 1583 staken de eerste kaperschepen van wal, die al direct slachtoffers maakten. Sindsdien kozen gemiddeld vijftien à twintig kaperschepen jaarlijks zee. Slechts een kleine deel van deze Vlaamse kapersvloot – het koninklijk eskader – was door de Spaanse en Zuid-Nederlandse overheid gefinancierd. De meeste kaperschepen werden op kosten van particuliere investeerders uitgerust.

Snauwen, galeien en fregatten waren aanvankelijk de meest gebruikte scheepstypen. De Duinkerke kapers gaven de voorkeur aan het fregat, omdat deze schepen snel, beweeglijk en goed bewapend waren met een geschut, variërend van 14 tot 16 stukken. De fregatten hadden de meeste trefkracht. Minstens drie vierde van alle gekaapte schepen werd door fregatten buit gemaakt.

De bemanning van de kaperschepen was hoofdzakelijk afkomstig uit de vissersbevolking van de Vlaamse kust. Aangelokt door de hoge gages en buitgelden trokken naderhand ook zeelieden uit de Republiek en andere Europese landen naar Vlaanderen.

Als kaper werd beschouwd de schipper of reder, die van de oorlogvoerende vorst onder wiens vlag hij voer, een machtiging had gekregen om op zekere voorwaarden ter buit te varen op vijandelijke schepen. Dat onderscheidde hen van een echte zeerover. De kaper kreeg van zijn vorst kaperbrieven, wat in feite inhield, dat hij zich mocht verrijken met de eigendommen die hij had buit gemaakt (2).

Maar het was geen willekeurige verrijking. De kapers waren verplicht hun buit binnen te brengen en aan te melden, waarin zij slechts deelgerechtigd waren volgens een vast te verdelen schema. Om de hoogte van de opbrengst was het hun primair te doen. Het kapen was een commerciële onderneming. Er vormden zich groepen van reders, die kaapschepen uitrustten als een normaal handelsbedrijf (3).

Het optreden van de kapers kon verschillende effecten hebben. In de eerste plaats kon een losgeld worden geëist, maar het was ook mogelijk dat de vijandelijke eenheid werd vernietigd of dat de opgebrachte schepen werden verkocht. De eerste twee posten kunnen nu achteraf moeilijk worden geraamd. Maar wel de derde post : de verkoop van schepen en inhoud kan worden gereconstrueerd aan de hand van rekeningen van de admiraliteit. Daaruit blijkt dat de opbrengst uiterst lonend was. Voor de kustbevolking was ze een even welkome als noodzakelijke broodwinning.

Zolang de oorlog en de Hollandse vlootblokkade voortduurde, werden de plaatselijke reders verleid op kaapvaart te gaan (om "ter buit te varen"). Het was een bezigheid, die meer opbracht dan de gewone vrachtvaart. Rond de eeuwwisseling waren minimaal dertig kapers bedrijvig. Deze activiteit vormde tot aan het Twaalfjarig Bestand een permanente bedreiging (4).

De Republiek was voorlopig niet bij machte hiertegen effectieve maatregelen te nemen. Reders van haringschepen werden verplicht hun schepen te bewapenen, maar zij waren niet opgewassen tegen de in eskaders opererende kaperbodems. Hooguit kon men strenge straffen in het vooruitzicht stellen. In 1587 bepaalden de Staten-Generaal dat bemanningsleden van een kapervloot als

zeerovers moesten worden beschouwd. Elke overwonnen kaper werd overboord gezet of aan wal geëxecuteerd. Toch bleven velen naar Vlaanderen trekken om aan te monstere. Alleen de aankoop van een paspoort in Vlaanderen verschoonde de vissers van ongewenst kapersbezoek. Tegen betaling van duidenden gulden kochten veel reders zich een vrijgeleide (5).

Tot in 1625 bleef de schade die de Duinkerks kapers aanrichtten nog binnen de perken. Maar in de volgende jaren kregen zij volledig de overhand. Pas in 1633 slaagde de Staatse oorlogsvloot er in de zeevisserij enigszins te beschermen, maar zij kon niet voorkomen dat de Duinkerkers in de jaren 1635-1637 opnieuw enkele grote aanvallen lanceerden. De laatste bloeiperiode beleefde het kaapvaartbedrijf in de periode 1640-1644 tengevolge van de financiële ontredde, waarin de Nederlandse admiraliteitscolleges verkeerden.

Het hoogtepunt van de kaapvaart is zonder meer de eerste helft van de zeventiende eeuw geweest met uitzondering van het Twaalfjarig Bestand (1609-1621), toen ook de oorlogsvoering ter zee stil lag. Maar daarna waren de Duinkerke kapers dubbel actief. Legendarisch werd de beroemde kaperskapitein Jan BAERT (Jean BART), die met een standbeeld in Duinkerke is vereeuwigd.

Na het Bestand verplichtte de Infante de Duinkerke admiraliteit 24 oorlogsschepen in dienst te houden. Het werkelijke aantal schommelde echter rondom dertig doordat ook particuliere kapers deel uitmaakten van deze vloot. Daarnaast opereerde een kapersvloot van zestig zeilen vanuit Duinkerke, dat daarmee de belangrijkste haven was voor de kaapvaart. Daarbij moeten nog een tiental kapers worden geteld, die in Oostende hun thuishaven hadden.

De meeste bedrijvigheid was er in de jaren tussen 1630 en 1648. Maar er zette op het einde van deze periode al een teruggang in, toen de kapersactiviteit terugliep tengevolge van de belegering van Duinkerke door de Fransen. De stad werd in 1646 door CONDÉ bezet en bleef tot 1652 in Franse handen. In 1658 werd Duinkerke opnieuw en nu voorgoed door TURENNE voor Frankrijk in bezit genomen. Dit werd een keerpunt.

Vanaf de tijd dat dit deel van Vlaanderen voor de Nederlanden verloren ging, ontstond een volledig nieuwe situatie, die niet naliet de kaapvaart in een andere uitgangspositie te brengen. De penetratie van Frankrijk had een blijvend effect, want met het ontstaan van Zuid-Vlaanderen (6) in Franse hand was dit kustgebied geen ideale verschansing meer voor verdere operaties.

De Zuid-Nederlandse kaapvaart boette belangrijk aan betekenis in, nadat Duinkerke verloren was gegaan. Deze stad werd nu een vijandelijke haven, de uitvalsbasis voor de Franse kaapvaart ten tijde van de vele oorlogen, die Lodewijk XIV ging voeren.

De kaapvaart vanuit de Spaanse Nederlanden werd volledig in Oostende geconcentreerd, waar de haven verder werd uitgebouwd. Een stimulans ging uit van het feit dat een twintigtal Duinkerke kapers na de verovering van Duinkerke naar Oostende overkwamen om zich daar blijvend te vestigen. Dat zij hun ervaring en kundigheid in dienst bleven stellen van de Spaanse koning, was van niet te onderschatten betekenis. Sedert in 1646 Duinkerke onder Franse heerschappij was gekomen, kon de kaapvaart met goed gevolg vanuit Oostende worden voortgezet.

FILIPS VAN MAESTRICHT, DE OUDE

Het is gedurende het tijdvak van 1646 tot 1700, dat het optreden valt van de twee Oostendse kapers, waarvan wij hier de biografieën laten volgen, want het optreden van Philips van Maestricht, vader en zoon, is kenmerkend voor de kaapvaart in de tweede helft van de zeventiende eeuw (7). Wij zullen eerst aandacht besteden aan de kapersactiviteiten van de vader, die gewoonlijk de naam "de Oude" draagt ter onderscheiding van zijn zoon, die eveneens op dit terrein actief was.

Philippe François VAN MAESTRICHT werd geboren in 1635 in Zuidschote in het Ieperse, de zoveelste buitenjongen, die aangetrokken werd door de zee om daar zijn geluk te beproeven. In de akten spelt hij zijn voornaam steeds als "Philyppus". Over zijn jeugdijaren zijn weinig

bijzonderheden bekend. Hij trouwt op 24 juli 1660 te Oostende, waar hij in dat jaar als burger werd ingeschreven, met Adrienne ALBERDINS.

In 1666 vaart hij als meester aan boord van een fluit de "Sint-Jan" met als reders Roger VERBEKE en Lucas VANDER MEER. In de jaren 1660 had hij gevaren onder het bevel van Passchier DE MOOR. Ten tijde van de oorlog met Frankrijk in de jaren 1667-1668 zien wij hem als kapitein op een fregat van 30 last en zes stukken geschut, "De Liefde tot Godt". Hij beoefent de kaapvaart met een patent van 11 oktober 1667, bevestigd op 24 januari 1668. Zijn optreden wordt al vlug opgemerkt vanwege de grote buit, die hij binnen Oostende opbrengt. In de loop van maart-april 1668 brengt hij een schip op uit Guernesey (een van de Kanaaleilanden) "The Blessing" geladen met boter, wijn, zeep en vijgen, en tevens een Hollands "smackzeyl" met zeildoek, papier, spek en andere waren.

Op 5 april vinden wij op zijn prijzenlijst een Bretons schip, geladen met boter, zeildoek en dekens, dat hij veroverde samen met twee collega's. Verder twee Franse barken met wijn, een Bretoen met huiden, in compagnie veroverd, een Frans schip met wijn en nog een wijnschip, in compagnie buit gemaakt. Tevens meldt hij dat hij uit twee schepen 27 huiden en diverse koopwaren heeft gelicht.

Tijdens de oorlog met Frankrijk van 1672 tot 1678 is kapitein VAN MAESTRICHT opnieuw bedrijvig. Op 25 oktober 1674 voert hij het bevel over een fregat "de Stadt Oostende" van 60 last en voorzien van 14 stukken geschut. Zijn eerste buit werd gemeld op 22 januari 1675 : een "huye", de St. Pierre" van Calais, geladen met huiden, zalm en haring. De lading is goed voor netto 3.079 gulden voor opperreder Jan TENHOOFF. Op 25 januari - drie dagen later- stuurt hij een Hollands oesterschip binnen, dat veroverd werd op de Duinkerkers en dat samen met de vermelde "huye" wordt geveild.

Op 8 april zijn het twee Franse barken, die naar Oostende worden opgebracht. En twee maanden later, zo rapporteert het boordjournaal, daagt VAN MAESTRICHT op met de Hollandse buis "Abrahams Offerande", geladen met vis, waarop ene Willem GERRITSEN meester was. Het schip was hernomen op de beruchte Duinkerker Joos BOMMELAERE. Over deze kaping zijn meer bijzonderheden bekend, die het vermelden waard zijn.

De Franse kapers hadden de buis veroverd aan de Witte Bank op tien à twaalf mijlen uit de Franse kust. Het schip was nog voorzien van alle visserijgerief en bemand met elf man en drie jongens. BOMMELAERE had er vier van zijn mannen op gezet. VAN MAESTRICHT had het veroverd op 8 juli 1675 tussen Duinkerke en Yarmouth. Tegelijkertijd had hij een doggerpink veroverd. Beide schepen werden door de Engelsen opgeëist, maar toen was het hele zaakje al openbaar verkocht. Opperreder Jan TENHOOFF had de verkoopsom al lang geïnd en dreigde aan de eis bankroet te gaan, toen de Engelsen om vergoeding vroegen voor hun verlies. Maar de Oostendse Admiraliteit merkte op, dat de schipper van de buis wel degelijk een Hollander was en dat het dus bij de Engelsen om duidelijk bedrog ging. Het diplomatieke spel dat toen volgde, betrok er zelfs de Spaanse ambassadeur Don Pedro RONQUILLO bij, maar dat schijnt geen verder gevolg te hebben gehad.

De vermelding van deze zaak is van belang om aan te tonen, hoe en op welke wijze er betwistingen ontstonden over het rechtmatig karakter van sommige kapingen. Klachten ontstonden ook over de geringe prijzen, die de buitgemaakte waren opbrachten. Vooral bleken de reders ontstemd over de vele paspoorten, die waren afgeleverd aan Franse vissers, waarmee immers hun lading van kaping gevrijwaard bleef.

In de loop van 1675 schijnt VAN MAESTRICHT een ernstige tegenslag te hebben opgelopen. Zijn fregat werd ontwapend, wat blijkt uit een inventaris van 10 oktober 1675 met een beschrijving van alles wat uit het schip werd gehaald. Maar korte tijd later keren zijn kansen. Zijn reders Carel DE VLEESSCHAUWER, Passchier FELLIERS en Guillaume VRIJMOET bezorgen hem op 8 november 1675 opnieuw een patent ter kaapvaart voor hetzelfde fregat "de Stadt Oostende".

Hij stelt zijn opdrachtgevers niet teleur. Op 9 november al brengt hij een galjoot "Castaigneboom" binnen van 25 last. Het schip komt niet in de veiling, want er werd met de Oostendenaren een "accoord" gesloten. Op 11 november is het opnieuw prijs met de opgebrachte ketze "Mayblom" met zeep, hout en aardewerk geladen op weg naar Nieuwpoort. Het schip was daar gestrand, maar bleek in het bezit van twee cognossementen, wat duidde op fraude. Het bleek te varen voor rekening van kooplui uit Duinkerke.

Philips VAN MAESTRICHT begint daarna op grotere afstand te opereren. Van de campagne van de Franse vissers naar de rijke visgronden van Newfoundland (Terneuf) maakt hij handig gebruik om een fregat uit Bayonne,; de "St. Antoine", met acht stukken geschut te veroveren. Het schip was met proviand op weg naar Terneuf en wordt op 8 april 1676 gevankelijk opgebracht naar de haven van Oostende.

Voor Philips VAN MAESTRICHT breekt een nieuw leven aan, wanneer hij konvooyer wordt, wat inhoudt dat hij de eigenlijke kaapvaart vaarwel moet zeggen. Dat belet hem niet om toch nog op 19 mei 1676 een gewapende dogger, de "St. Anne", op te brengen. De oude stiel laat zich niet zo gauw verlooehenen. Hij treedt nu als kwartiermeester in dienst van Passchier DE MOOR wiens dochter hij op 19 mei 1668 huwt na de dood van zijn eerste vrouw Adrienne ALBERDINS.

Op 10 augustus 1676 vinden wij hem aan boord van de "Anna Catharina", die hij op bevel van DE MOOR naar Oostende moet opbrengen. Het schip was geënterd door twee Franse kapers rond Helgoland (Heylichlant") op weg van Emden naar Riga, maar heroverd door DE MOOR. Voor de begeleiding van de buit naar Oostende krijgt kwartiermeester VAN MAESTRICHT de som van zes gulden als vergoeding!

In de lente van 1678 stuurt hij als kapitein op een konvooischip een op de vijand veroverd schoutschip, met spek geladen, naar Oostende. Op 9 juni komt er door zijn toedoen een vijandelijke smak van 40 last, geladen met stenen, Oostende binnen. Op 27 juni is het de beurt aan een buis van 24 last, de "TOBIAS", geladen met planken en huiden.

De Vrede van Nijmegen, getekend op 17 september 1678, maakt een einde aan de oorlog met Frankrijk. Het maakt voorlopig ook een einde aan de kaapvaartepisodes van Philips VAN MAESTRICHT, wiens carrière voortaan die van kapitein op een konvooischip is van de Staten van Vlaanderen. Deze konvooidienst wordt in deze jaren een vrediger taak, overigens met de bekende kaperkapiteins nog immer in functie. Hun oordeel, zo blijkt uit de archieven (8), wordt door de Admiraliteit in Brussel nog altijd op prijs gesteld.

In 1683 is het met de vrede gedaan en breekt de volgende oorlog met Frankrijk uit, die tot 15 augustus 1684 zal duren. In deze jaren vinden wij VAN MAESTRICHT als kapitein op de "Sint Franciscus" om zijn oude handwerk weer op te nemen. Samen met zijn collega, kapitein François DE SCHODT, verovert hij op 19 april 1684 een "binlander", de "St. Pieter", geladen met koolzaad, en op 29 april een Franse kanaalvaarder met smidskool. Beiden worden op 29 mei geveild te Brugge. Maar van een bijzondere activiteit vanuit Oostende is daarna geen sprake. Men mag veronderstellen, dat VAN MAESTRICHT in die tijd vooral konvooidienst zal hebben verricht, speciaal begeleidings- en transportopdrachten naar Spanje en Engeland.

In afwachting van nieuwe vijandelikheden wordt onophoudelijk gewerkt aan de bouw van nieuwe zware konvooyers, die ook 'slands-geleydschepen worden genoemd. Een van deze nieuwe schepen de "Carolus Secundus", een fregat van 48 stukken geschut, ligt in februari 1689 voor de rede van Cadix, waar VAN MAESTRICHT opdracht krijgt van hieruit met een vracht indigo naar Oostende te zeilen.

Wij moeten wachten op een volgende oorlog met Frankrijk, die hem in 1688 weer in het eerste gelid brengt. Hij vaart op 23 mei 1689 naar Engeland om de onderdanen van Spanje in veiligheid te brengen. Maar in volle oorlogstijd wachten hem meer taken dan alleen het transport van reizigers en goederen en het begeleiden van handels- en vissersschepen. Voorrang krijgt dan de oude opdracht :

het uitvoeren van militaire kruistochten, waarbij een konvooikapitein ook gemachtigd is schepen te kapen of de vijand op andere wijze te schaden.

Indachtig deze opdracht weet VAN MAESTRICHT nieuwe verdiensten te vergaren, zoals blijkt uit de opbrengsten van zijn veroveringen. In mei 1689 werd het schip "De Liefde" opgebracht, veroverd op de Duinkerkers. Daarna volgde de Franse bark "La Pompone" veroverd op 31 mei samen met collega Jacob FRANCKE, op dezelfde dag de "Mery" (Mary), en daarna de "Samson" uit Zierikzee. Hevig waren de gevechten geweest om de "Pompone" tot overgave te dwingen. Het was een barque longue, een oorlogsschuit met vier stukken kanon en twee steenstukken en bemand met 36 man. FRANCKE en VAN MAESTRICHT leverden er vóór Duinkerke een gevecht mee, dat bijna twee uur duurde, waarbij de Franse loods sneuvelde en enkele matrozen gewond werden. De "Pompone" gaf zich pas over, nadat hij enkele schoten onder de waterlijn had gekregen.

Het gerucht wil, dat ook Philips VAN MAESTRICHT in dit gevecht ernstig zou zijn geblesseerd. Een pittoresk detail bevat het getuigenis van de schipper van de "Mery", die verklaarde dat hij VAN MAESTRICHT Met een houten been zou hebben gezien. Een andere schipper legde dezelfde verklaring af. Was hun fantasie op hol geslagen en hadden zij een spook ontdekt? Er zijn geen andere beschrijvingen die hun verklaring bevestigen.

Hoe dan ook, het heeft VAN MAESTRICHT in geen geval belet om in juni 1689 nog meer veroveringen te maken. Als gezagvoerder van de "Carolus Secundus" en met assistentie van zijn collega FRANCKE op de "Sint Franciscus" veroverde hij ook nu weer een rijke buit, die hoge prijzen opbracht: in de eerste plaats het Franse fregat "Le Lévrier" van Duinkerke, vervolgens een Engels schip, dat door de Fransen was veroverd en herdoopt in "Le Risico des Amis", en tenslotte een Hollandse fluit "La Demoiselle Anne" afkomstig uit Hoorn, dat tevoren door de Fransen was gecharterd.

Na deze veroveringen schijnt een einde te zijn gekomen aan zijn loopbaan. Op 4 juni 1690 heeft een collega zijn schip nog op de rede van Oostende zien liggen, maar daarna zwijgen de bronnen over deze legendarische kaapvaarder. Wij weten alleen dat hij op 13 februari 1691 is overleden.

PHILIPS VAN MAESTRICHT, DE JONGE

Deze zeemanszoon werd geboren te Oostende op 16 februari 1664 uit het huwelijk van Philips VAN MAESTRICHT, de oude, met Adrienne ALBERDINS. Al jong trad hij in de voetsporen van zijn vader en werd hij een beroemd konvooiër. Hij is nooit een eigenlijke kaper geweest, maar heeft meteen gevaren op de konvooschepen van de Staten van Vlaanderen. Zijn daden bleven daar niet onopgemerkt.

Het eerst voert hij het bevel op "de Simme", een snauw van de konvooidienst, bewapend met zes stukken geschut en een bemanning van zestig man. Hij voer op 11 en 29 juli 1689 patrouille op Duinkerke samen met de zwaardere konvooiër "St. Idesbaldus", waarop Nicolaas VERCRUYSSSE het bevel had. Op 27 juli 1689 was hij betrokken bij de kaping van twee boyers kolen door de Oostendse kaperkapitein Lucas FELLIERS. Op 19 augustus werd hij weer gesignaleerd voor Oostende.

De bekende Franse kaapvaarthistoricus Henri MALO vermeldt in september 1689 een gevecht tussen VAN MAESTRICHT en het Duinkerke fregat "la Brave"; Hij betitelt hem dan als "un des Ostendais qui pendant la guerre firent le plus de mal aux Dunkerquois". Een bevestiging van dit treffen vinden wij in de rekeningen van de Vlaamse konvooidiensten, waar het fregat aangetekend staat als "geconfisceerd schip".

Het verhaal van het gevecht heeft MALO in zijn kroniek overgeleverd: driemaal enterden de Oostendenaars het Franse fregat, waarvan de stuurman werd geblesseerd, terwijl hij het roer in handen had; zeven man sneuvelde, 22 werden gewond; een granaat verwondde de Franse kapitein

Jean CASTIER aan het linkerbeen; pas toen deze nog slechts omringd was met tien à twaalf man, gaf hij zich over.

Enige maanden later wordt de jonge VAN MAESTRICHT meermalen voor de Vlaamse kust gezien. De kapitein van de konvooidienst Carel PIETERS noteert in zijn boordjournaal, dat hij VAN MAESTRICHT op 12 oktober 1690 op zee ontmoette, en dat hij hem op 14 oktober terugzag vóór de haven van Nieuwpoort in gezelschap van zijn collega konvooiër VERCRUYSSSE. Op 13 december maakt hij jacht op een schip tussen Nieuwpoort en Duinkerke, waar hij hem tenslotte identificeert.

Intussen vinden we bij de Oostendse kroniekschrijver BOWENS een verhaal over het optreden van de jonge Philips bij de Franse aanval op Oostende in november 1689. De Fransen hadden het plan opgevat om langs de Oostendse vaart een inval te doen in het noorden van het Brugse Vrije, wat VAN MAESTRICHT weet te verijdelen. Samen met een ander zwaar schip legt hij zijn vaartuig rond Stalhille op de vaart om van daaruit het Franse leger te beschieten. De vijandelijke legermacht raakt daarop zo in het nauw, dat het genoodzaakt is zich terug te trekken. Voor zijn moedige inzet wordt hij door koning Karel II met een speciale medaille beloond.

Op 4 maart 1690 komt het tot een ontmoeting op zee tussen kapitein Carel PIETERS en VAN MAESTRICHT in de buurt van Fécamp. Enige dagen later maken zijn beiden in compagnie jacht op een hoeker uit Kopenhagen, maar als zij in de verte een onbekend eskader zien opdagen, maken zij zich uit de voeten. Geen nood, want zolang de oorlog voortduurt, liggen genoeg kansen in het verschiet.

In de daarop volgende zomer brengt VAN MAESTRICHT in compagnie met kapitein Frans DE SMIT een galjoot uit Altona, geladen met planken, op naar de rede van Oostende. De buit wordt echter door anderen betwist. Bij een onderzoek van de scheepspapieren constateert men, dat de galjoot geen oorlogstuig aan boord had, "noch kruit, noch lood", zodat men de buit moet laten gaan.

Dit voorval is een goede aanleiding om hier te verduidelijken, wat de juiste betekenis is van het varen "in compagnie". Dit gebeurt wanneer twee of meer kapers en/of konvooiers overeenkomen samen te jagen op een buit, schip of lading, waarvan men de opbrengst belooft met elkaar te delen: "hetgeene sij nemen, gelijke jacht, gelijk part". Men kan in compagnie varen ter wille van een concrete overval of gedurende een hele periode. In het verdere verloop van 1690 oefent VAN MAESTRICHT met vaste regelmaat zijn konvootaak uit, her en der rondkruisende. Zo ontmoet kapitein Herman FYCK hem op 8 augustus op zee tussen Raversijde en Middelkerke. Op 20 augustus wordt hij opgemerkt door Frans DE SMIT, die op kruistocht is met Nicolaas VERCRUYSSSE en Paulus BESTENBUSTEL. Hij sluit zich dan bij hen aan op zoek naar Duinkerke schepen (buit gemaakte schepen) "van de West of van de Noord". Op 6 september wordt het viertal gezien op de ree van Oostende.

Op 10 december krijgt VAN MAESTRICHT opdracht vanuit Oostende uit te varen in gezelschap van Willem BESTENBUSTEL. Maar door het slechte weer worden zij gedwongen tot tweemaal toe terug binnen te komen. Op 3 januari 1691 kan VAN MAESTRICHT eindelijk vertrekken, nu samen met Nicolaas VERCRUYSSSE die nog steeds de "St. Idesbaldus" onder zijn bevel heeft. Zij zijn in Oostende retour op 5 februari, maar moeten 7 februari opnieuw naar zee. Op deze reis valt VAN MAESTRICHT, een Duinkerker aan, die een prijs had veroverd. In het zicht van de haven van Duinkerke moet hij zijn poging opgeven en gaan beide schepen voor hem verloren.

Echte konvooiers staken de staken de strijd echter nooit. Op 19 februari haalt hij een konvooi uit Zeeland naar Oostende. Gedurende een verdere kruistocht maakt hij nog enkele Franse vissersboten buit. De Oostendse kapitein Adriaen VAN DER LINDEN ontmoet op 2 april Philips VAN MAESTRICHT in de buurt van Ouessant. De laatste komt naar hem toe gevaren en zij profiteren er van om uit een Koerlandse hoeker, waarop een Franse passagier zit (dat was de legitimatie) wat brandewijn en wat "bagatellen" te nemen.

Op 27 maart wordt bericht ontvangen van drie gekaapte prijzen, die van Rouen naar Altona en Gladstadt voeren : de "Juffrouw Gertrude" van Bremen, een dogger "Saint Jean" en een karak "de Liefde". Ze worden door de konvooidiensten openbaar verkocht, zoals de gewoonte was, waarbij een zesde deel voor de bemanning van VAN MAESTRICHT was bestemd.

Vervolgens passagiert VAN MAESTRICHT naar de golf van Biscaye, vanwaar hij op 4 mei 1691 terugkeert met de onderweg onderschepte "Juffrouwe Anna", een schip dat op weg was van Bergen (Noorwegen) naar Bilbao. Even later wordt hij in het Kanaal en in Nieuwpoort gezien in het gezelschap van Willem BESTENBUSTEL en Nicolaas VERCRUYSSSE. Dit kleine eskadertje maakt goede buit met een dogger, een bark, een ander schip, een bourque "Le jeune André", en een lege fluit. De eerste vier waren geladen met diverse rijke koopwaar. Op 14 augustus 1691 begeleidt VAN MAESTRICHT een konvooi naar Londen en terug aan boord van het fregat, de "Carolus Secundus", bewapend met 40 stuks geschut, - hetzelfde waarop eertijds zijn vader had gevaren. Daarna kruist hij onafgebroken in de Noordzee om op 25 oktober wederom een konvooi naar Londen te begeleiden, vanwaar hij terugkeert met zeventien koopvaardij schepen.

Volgens het boordjournaal van kapitein Joannes CHARELS legt Philips VAN MAESTRICHT op 11 november even aan op de rede van Oostende om dan opnieuw naar Londen koers te zetten met een Engels koopvaardij schip. Midden op zee wordt hij onverhoeds aangevallen door zeven franse oorlogsschepen van Brest en Duinkerke. Het zal zijn laatste gevecht worden.

Volgens de Biographie Ostendaise van de historicus DE BEAUCOURT DE NOORTVELDE, die tijdens het schrijven nog kon beschikken over bronnen, die thans zijn verdwenen, werd VAN MAESTRICHT gedood bij de entering van zijn schip. Bij die gevechten zouden in totaal zeventien matrozen in zee zijn verdwenen, veertien gesneuveld, en achttien ernstig gewond. Zijn schip werd daarna opgebracht naar Le Havre.

Maar er zijn andere versies, hoe hij de dood heeft gevonden. Volgens de eerder genoemde kroniek van BOWENS werd kapitein VAN MAESTRICHT bij het gevecht met de Fransen overmeesterd, werd zijn schip naar Brest opgebracht, en zou hij zelf overboord zijn geworpen. Er bestaat een derde versie, die wordt aangehaald door de Franse historicus Henri MALO, volgens welke VAN MAESTRICHT gevangelijk naar Duinkerke zou zijn overgebracht, waar hij - tegen de zin van de beroemde Jean BAART - in 1692 ter dood zou zijn gebracht.

De laatste lezing is intussen achterhaald, omdat in het archief een schrijven is teruggevonden van de Staten van Vlaanderen, waarbij deze Heren reeds op 30 november 1691 hun medeleven betuigen aan zijn weduwe Anna Francisca DE SCHODT. Bovendien weten wij dat zijn weduwe op 17 november een Mis voor zijn zielenrust liet lezen, waarbij brood aan de armen werd uitgedeeld. De twee eerste versies bevestigen in elk geval het sneuvelen van Philips VAN MAESTRICHT op 12 november 1691, ongeveer negen maanden na de dood van zijn vader en evenzeer als een held vereerd.

Zijn dood op zulk een jonge leeftijd (32 jaar) maakte grote indruk. In zijn tijd werd hij vergeleken met de vermaarde kaperkapitein BAART van Duinkerke, evenals hij een schrikbeeld op zee voor vijandelijke vaartuigen. Zij vertegenwoordigen een historische episode in de strijd op zee, toen de vroegere kaapvaart al in zijn nadagen verkeerde.

VERANDERINGEN IN DE KONVOOIVAART

Terugblikkend op de maritieme avonturen van deze twee Vlaamse kapiteins vallen in het kader van hun tijd enige opmerkelijke bijzonderheden in het oog, die wij hier in het kort zullen proberen samen te vatten.

In deze periode is het eigenlijk niet primair de ouderwetse kaapvaart meer, waarbij het eerste oogmerk was het buitmaken van schepen en lading om de vijand afbreuk te doen. Vroeger hadden zulke acties ter zee zich voornamelijk tegen de Republiek gericht, maar na de vrede van Munster

zijn het de Fransen, die men vreest en waartegen men zich teweer stelt. Wij onderstrepen de uitdrukking "waartegen men zich teweer stelt", want in tegenstelling tot vroeger is de opzet nu veel meer defensief gericht, nl. het beschermen van de Oostendse handelsvloot door het begeleiden van de uitvarende konvooien. In deze laatste taak is men goed geslaagd. Het is meer per toeval, dat schepen worden buitgemaakt en opgebracht.

Het optreden van de Franse marine, die wij tegen Philips VAN MAESTRICHT met grote overmacht het gevecht zagen beslissen, is een nieuw element in de strijd ter zee. Tegen zulk een overmacht waren de Vlaamse konvoischepen niet opgewassen. PASQUINI in zijn *Histoire d'Ostende*, blz. 185-187 spreekt van een eskader van zeven Franse marineschepen, waarmee VAN MAESTRICHT werd ingesloten en vernietigd.

Het is eerst in deze jaren dat de marine als een duchtig wapen werd ingezet. Daarmee werd aan de kapers een beslissende slag toegebracht. Aan spectaculaire overvallen en veroveringen op grote schaal viel nu niet meer te denken. De kaapvaart kon alleen nog het karakter van een guerrillaoorlog aannemen, waarvoor de kleinere snauw zich beter leende.

Dat het hier behandelde tijdperk in de kaapvaart minder succesvol verliep, moet vooral aan deze structurele oorzaken worden geweten. De voornaamste factor was zonder meer het gewijzigd karakter van de zeescheepvaart tengevolge van het optreden van de oorlogsmarine, die een belangrijke taak zag in het begeleiden van koopvaarders.

In deze vernieuwing was de Republiek voorop gegaan. De oorlogsvloot in de noordelijke Nederlanden heeft hieraan zijn ontstaan te danken. Met een enkel woord willen wij deze historie in herinnering roepen. De noodzaak tot het bescherming verlenen aan koopvaardersschepen en vissersvloeden dwong de vorsten al in de zestiende eeuw tot het voeren van een maritieme politiek. Macht over de zee beschermde de praktische belangen van handel en visserij, en daarmee de welvaart van hun landen (9).

Tot het midden van de zestiende eeuw waren telkens ad hoc koopvaardij- en vissersschepen voor oorlogstaken gehuurd en uitgerust, maar pas onder admiraal Maximiliaan VAN BOURGONDIE heeft de Republiek een staande marine opgebouwd voor de directe oorlogsvoering ter zee. Deze oorlogsvloot werd een enkele keer ingezet voor aanvallen op vijandelijke schepen, maar het meeste werk bestond uit een blokkade van de Vlaamse havens, uit het konvoiering van de handels- en haringvloeden en uit de bestrijding van kapers. Aanvankelijk waren de resultaten beperkt en had de vloot weinig verweer tegen de kaapvaarders, die de Republiek zware schade wisten toe te brengen. De marine kon niet overal tegelijk zijn. Voor grotere acties was men aangewezen op gehuurde koopvaarders, die voor bewapende taken apart werden aangepast en uitgerust.

De bouw van een eigen bestaande marine begon pas goed, nadat in 1648 de oorlog met Spanje was beëindigd. Toen eerst was de Republiek rijk genoeg om een professionele oorlogsvloot uit te rusten. En toen pas begon de spectaculaire periode van vlootbouw en oorlogsvoering ter zee. Onder Johan DE WITT en WILLEM III handhaafde de Republiek een indrukwekkende maritieme presentie, die in samenwerking met de Engelse vloot tegenwicht moest bieden tegen het optreden van LODEWIJK XIV.

In de Spaanse Nederlanden heeft de bouw van een marinevloot pas veel langzamer vorderingen gemaakt. In het spoor van de kaapvaart bleef men nog lang vertrouwen op de flexibele Vlaamse konvoischepen, die het echter op de duur moesten afleggen tegen de overmacht van de vijand.

Er is nog een andere bijzonderheid het vermelden waard. De officieren ter kaapvaart en die op de konvoischepen behoorden tot een gesloten groep, waarvan het merendeel ooit vanuit Duinkerke had geopereerd. Vermoedelijk behoorden zij noch in Duinkerke noch in Oostende tot de oorspronkelijke bevolking, waardoor zij geneigd waren zich onderling nauwer aaneen te sluiten. Veel kaperkapiteins waren met elkaar verwant. Om enige voorbeelden te noemen: een dochter van Passchier DE MOOR trouwde met Philips VAN MAESTRICHT, de oude. Een dochter van François DE SCHODT met Philips, de jonge. Een zuster van Philips VAN MAESTRICHT, de

DE BOUW VAN HET NIEUWE BOUCHERY COMPLEX (1997-1998)



jonge trouwde met de eerder genoemde kapitein Jacob GERREBRANTZ; een ander met de marinekapitein Philippe DE MOOR (1672-1722). Nauwe banden bestonden ook met Nicolaas VERCRUYSSSE.

Deze relaties hebben hun esprit de corps versterkt, dat zeker tot hun faam heeft bijgedragen, ondanks dat de uitrusting van hun vloot met hun reputatie geen gelijke tred meer hield. De neergaande lijn was echter niet te keren. Het gevolg van een en ander is geweest, dat het geldelijk gewin veel geringer werd. De opbrengst aan kaapvaartgelden werd in de periode 1649-1712 op nog maar de helft berekend van die uit de jaren 1627-1648.

Nadat Duinkerke verloren was gegaan, was de vloot bij gebrek aan uitbreiding veel kleiner geworden. De Oostendse reders waren niet zo kapitaalkrchtig als hun Duinkerke collega's. Maar een fundamentele oorzaak was dat het zeegevecht een ander karakter had gekregen. Het individueel optreden of het opereren in kleine formaties had plaats gemaakt voor een overval door grotere eskaders. Hier dient verder te worden aangestipt, dat de strijd ter zee zich in de tweede helft van de zeventiende eeuw van toneel had verplaatst. De oorlogsinspanningen waren er toen speciaal op gericht het opdringen van Frankrijk als politieke factor af te grendelen. Maar toen was het ergste al gebeurd. De vijand had door het zuiden van Vlaanderen een gevaarlijke wig gedreven, die de bevolking niet onberoerd kon laten. Het is opvallend met hoeveel verbetering vanuit Oostende tegen de Duinkerke kapers wordt opgetreden, die vroeger toch hun collega's waren geweest. Met gretigheid probeert men hen telkens weer hun buit afhandig te maken. Het lijkt er op, alsof een overwinning op de Duinkerke hen een bijzondere voldoening geeft. Het zijn waarschijnlijk de laatsten geweest, die de Franse marine te hulp hebben geroepen om niet het onderspit te delven.

In de meeste landen kon de marine zich in de achttiende eeuw niet op het bereikte niveau handhaven. Voor de noordelijke Nederlanden is dit geen onbekend feit. Het ambitieuze plan om ter bescherming van de Hollandse handelsbelangen een oorlogsvloot uit te rusten, bleek te hoog gegrepen, zeker toen de dreiging van de kaapvaart begon weg te vallen. De oorlogsinspanningen tegen Frankrijk ter zee en te land hadden de financiële middelen van de Republiek zozeer uitgeput, dat zij zich na de vrede van Rijswijk in 1713 geen echte oorlogsvloot meer kon permitteren.

Evenmin waren de Zuidelijke Nederlanden tot de bouw van nieuwe konvooschepen in staat. Hun achterstand op andere landen werd steeds groter. De kaapvaart begon langzaam te verlopen. In het midden van de zeventiende eeuw bestond de particuliere vloot van Oostende nog uit een vijftigtal schepen. In 1674 tijdens de tweede veroveringsoorlog van Lodewijk XIV waren dat er 62, waarna dit aantal vrij snel daalde. Tijdens de Negenjarige Oorlog in 1690 waren 35 schepen actief, bij het begin van de Spaanse successieoorlog in 1704 nog 33, en in 1712 slechts vijftien (10).

Na de Spaanse successieoorlog en de vrede van Utrecht doofde de kaapvaart uit, aldus BAETENS in zijn magistrale studie over dit onderwerp (11). Na 1713 komt het kapersbedrijf tengevolge van de vredessluiting te vervallen en zijn nog maar weinigen bereid het avontuur te zoeken en ter kaapvaart te gaan. Nu dit niet meer lonend was, moesten velen een ander beroep zoeken. Ieder zocht zijn werkterrein: Passchier DE MOOR voer hoofdzakelijk in Spaanse en Portugese wateren, zoals hij al eerder had gedaan met Philips VAN MAESTRICHT de oude als officier onder zijn bevel. Anderen werden "kapitein ter lange omvaart". Maar veel ervaring ging helaas verloren.

TERUGBLIK

De Zuid-Nederlandse kaapvaart, waaruit wij een kleine episode hebben aangehaald, hing nauw samen met de oorlogen, de politieke verdeeldheid en de ontreding, die zo kenmerkend waren voor de zeventiende eeuw. De oorlogen, die Spanje voerde, gingen bijna altijd tegen Frankrijk, Engeland en Holland. Tegen hun schepen richtte zich in eerste instantie de activiteit van de Vlaamse kapers, die vooral gevestigd waren in Oostende, Nieuwpoort en Duinkerke.

De algemene stelling is, dat in de zeventiende eeuw de Duinkerker kapers de Nederlandse handel grote schade hebben berokkend. Maar deze uitspraak moet worden genuanceerd, want hun activiteit was sterk wisselend. Het hoogtepunt van de kaapvaart viel tussen de jaren 1622 en 1646, waarna deze niet altijd meer met evenveel succes is verlopen.

Zij kende vele ups en downs, omdat zij niet alleen afhankelijk was van de toevallig optredende oorlogskansen, maar minstens zozeer van de internationale politiek, namelijk van de gewijzigde machtsverhoudingen tussen de politiek machtige zeevaartlanden. De doeltreffendheid van de kaapvaart was gebonden aan de oogmerken, die men met deze acties bereiken kon.

Het is niet voor bestrijding vatbaar, dat tijdens de tweede helft van de Tachtigjarige Oorlog, en vooral in de jaren na het Bestand, de Duinkerker kapers met hun acties wel degelijk een stagnatie in de ontwikkeling van de zeevisserij teweeg hebben gebracht. Hun resultaten kregen per toeval een extra accent. Immers, zij waren niet alleen verantwoordelijk voor de inkrimping van de haringvisserij, die al eerder aan een neergang was begonnen. De hele zeevisserij verkeerde sinds de eerste helft van de zestiende eeuw in een crisis tengevolge van de algemene onveiligheid op zee. Maar nu werd door het optreden van de Duinkerker kapers nog grotere schade aangericht, waartegen men oorspronkelijk machteloos stond.

Na de vrede van 1648 was deze episode voorbij en ontstond een nieuwe situatie. Tot dan toe waren de regenten steeds onwillig – of moet men zeggen te zuinig – geweest om een behoorlijke vloot tegen de kapers uit te rusten, maar door het optreden van Maarten Harpertsz. TROMP (1598-1653) kwam daarin verandering. In 1646 spande deze al samen met de Fransen om Duinkerke te veroveren. Van TROMP kwam ook het idee hulpeskaders uit te rusten voor de begeleiding van handelskonvoeien. Deze Nederlandse vlootvoogd heeft daarmee de grondslag gelegd voor een vaste marinevloot als escorte voor de handelsschepen.

In de tweede helft van de zeventiende eeuw ging iedere grote natie een oorlogsvloot uitrusten op dezelfde manier als de Republiek onder TROMP daarmee een begin had gemaakt.

Ook in de Zuidelijke Nederlanden werden marineschepen ingezet, die noodzakelijk waren geworden tengevolge van de herhaalde Franse oorlogen. Vooral tijdens de Negenjarige Oorlog, die in 1689 was uitgebroken, kreeg de Vlaamse vloot werk aan de winkel. Zij verrichtte patrouille werk met de begeleiding van konvoeien, maar trok soms zelf nog op kaapvaart. Maar de echte kaapvaart en de zeeroverij verplaatste zich toen veel meer naar Zeeland. De kaapvaarders waren daar vooral actief ten tijde van de Spaanse successieoorlog (12). Deze kaapvaart valt buiten ons bestek.

Met de figuren van de kapiteins Philips VAN MAESTRICHT, vader en zoon, wordt een heroïsche strijd op zee in beeld gebracht, die de fantasie aanspreekt. Zonder moeite herkennen wij hen als legendarische zeehelden, waarvan de herinnering terecht in het stadsbeeld van Oostende levendig wordt gehouden. Ook onze familie, die zich om heel andere redenen Philips van MAESTRICHT mag noemen, zal hun namen graag in herinnering houden. Dat zijn wij als tijdelijk inwoner en trouwe vakantieganger de stad Oostende verschuldigd.

Rest ons nog iets te zeggen over de afstammelingen van Philips VAN MAESTRICHT, de jonge, die gehuwd was met Anna Françoise DE SCHODT, dochter van kapitein François DE SCHODT. Uit dit huwelijk werd postuum nog een kind geboren op 20 januari 1692, namelijk Philippe Charles, die ook zeeman werd. Hij trad in dienst van de Oostendse Compagnie en voer op Indië. Hij stierf op jonge leeftijd op Mocca (Indes Orientales) – zo staat het er – op 10 september 1723. Van hem stammen enige kinderen, die door hun huwelijk tot de hogere kringen doordrongen. Tot deze afstammelingen behoort o.a. de bekende redersfamilie BAUWENS en dokter BOUCKAERT.

(1) De eerste verwijzing was naar het toen juist verschenen naslagwerk van Daniël DESCHACHT, Staatnamen van Oostende van A tot Z, uitgave in eigen beheer, Oostende 1998

- (2) Walter DEBROCK, De Oostendse kapers, Oostende 1994, blz. 7 e.v.
- (3) Voor een algemene oriëntatie zie : J.S. BROMLEY, The North Sea in wartime, in Bijdragen en Mededelingen voor de Geschiedenis der Nederlanden 92 (1977), 270-299. Er wacht nog veel archiefonderzoek. Lijsten van patenten en boordjournalen zijn bewaard op het Algemeen Rijksarchief te Brussel. De inventarissen van de konvooidiensten vindt men op de rijksarchieven te Brugge en te Gent.
Hierbij als toevallig voorbeeld : Rijksarchief Brugge, Registers van het Vrije, nr. 1819, 225/1686 Rekening van Barthélémy CONTALES, aangesteld voor het uitrusten van het konvooschip "Saint-François" onder bevel van Philippe VAN MAESTRICHT, bij zijn terugkeer van Cadiz naar Oostende
- (4) R. BAETEN, Scheepvaart in de zuidelijke Nederlanden, 1585-1650, in Algemene Geschiedenis der Nederlanden, deel 7, Haarlem 1980, 156-159.
- (5) A.P. VAN VLIET, Vissers en kapers. De zeevisserij vanuit het Maasmondgebied en de Duinkerke kapers (ca. 1580-1648), Den Haag 1994.
- (6) Frans-Vlaanderen ontstond eerst, nadat de Franse koning Lodewijk XIV enige zuidelijke delen van Vlaanderen (la Flandre Flamingante) had geannexeerd. Tezamen met Waals-Vlaanderen werd dit gebied tot Zuid-Vlaanderen samengevoegd. Bij de vrede van Aken (1668) en Nijmegen (1678) gingen o.m. plaatsen als Grevelingen, Duinkerke, Hazebroek, Kassel enz. definitief tot Frankrijk behoren. Reeds eerder waren Artesië en een deel van Henegouwen-Valencijn door Frankrijk ingelijfd. Zuid- of Frans-Vlaanderen mag niet verward worden met Waals-Vlaanderen : de "gouvernance" Rijsel-Dowaai-Oorschie.
- (7) Biografische bijzonderheden in : AJ. VAN DER AA, Philips VAN MAESTRICHT, in Biographie Nationale de Belgique, deel 26, pg; 459-460;
VAN MAESTRICHT in Westbrabanders onder elkaar, uitg; afd. Noord-Brabant N.G.V., Roosendaal 1982.
- (8) A.R.A. Brussel, Fonds Amirauté, farde 1679.
- (9) Louis SICKING, Zeemacht en onmacht. Maritieme politiek in de Nederlanden 1488-1558 (De Bataafsche Leeuw, Amsterdam 1998)
Jaap R. BRUYN, Varend verleden. De Nederlandse oorlogsvloot in de 17de en 18e eeuw. (Balans, Amsterdam 1998).
- (10) R. BAETEN, Scheepvaart in de Zuidelijke Nederlanden, in Algemene Geschiedenis der Nederlanden, deel 8, Haarlem 1979, 243-245.
- (11) R. BAETEN, Organisatie en resultaten van de Vlaamse kaapvaart in de 17e eeuw, in Mededelingen van de Marine Academie van België, 1969-1970, boek XXI.
- (12) R.B. PRUD'HOMME VAN REINE, E.W. VAN DER OEST, Kapers op de Kust. Nederlandse kaapvaart en piraterij, 1500-1800, Vlissingen 1991, 80 blz.

ERRATUM

De Plate mei 1999, p. 99/140, 11 lijn : lees musici i.p.v muziek

KONING LEOPOLD I – ZIJN MONUMENT EN ZIJN PLEIN

door Emile SMISSAERT
onderzoek door Daniël FARASYN

In oktober 1898 stipt het weekblad *Echo d'Ostende* aan dat in Oostende geen enkel monument te vinden is. In 1888 waren er wel plannen om een monument op te richten ter ere van de burgemeesters die Oostende groot maakten, maar het bleef niet meer dan een voornemen. Een plaats was wel reeds voorzien : de *place elleptique* of elliptisch plein, dat later *Place de la Commune* genoemd werd en dat op 5 augustus 1901, bij de inhuldiging van het monument, het Leopold I-plein werd. Dit plein was in die tijd een belangrijk verkeersknooppunt tussen de nieuwe en de oude stad. Of, zoals de journalist van de *Echo d'Ostende* op 16 mei 1901 schreef : tussen de nieuwe stad – het stadsdeel van Leopold II – en de oude stad – zoals koning Leopold I die nog gekend had. Op het plein monden in stervorm zes straten uit : de Karel Janssens-, de Rogier- en de Van Iseghemlaan, de Kemmelberg- en de Warschaustraat en de Torhoutsesteenweg. Merkwaardig is dat het beeld, vanuit elke gezichtshoek reeds van ver te zien is. Het paard is al even bekend als zijn koninklijke ruiter, want vanaf het begin sprak de Oostendenaar van 't Pèrd en tot op heden is dit zo gebleven.

Op 9 augustus 1991 schreef Omer VILAIN in zijn cursiefje *Oostendse histories in De Zeewacht over Het Paard*. Ik citeer : “ Volgens kenners is het Leopold I-monument het mooiste paardenmonument van ons land. Misschien komt het hierdoor, dat ze meer naar het prachtige paard kijken dan naar de vorst”.

Ook onze tweede koning kreeg van het dankbare Oostende een ruiterstandbeeld op de Zeedijk. Maar wat een verschil in conceptie en uitbeelding tussen beide beelden. Leopold II komt, mijn inziens, als ruiter veel beter tot zijn recht dan het paard dat hij berijdt.

Hoe en wanneer het ruiterstandbeeld van koning Leopold I er kwam, is een heel verhaal. Er ging een hele polemiek aan vooraf, vooraleer tot de definitieve plaatsbepaling beslist werd.

Maar eerste enkele alinea's over Leopold I (1790-1865) uit het huis Saksen-Coburg-Gotha, de eerste koning der Belgen (1831-1865), die Oostende dikwijls opzocht en liefhad.

Nadat hij de Britse nationaliteit had verkregen, huwde prins Leopold in 1816, één jaar na de slag bij Waterloo en de definitieve nederlaag van keizer Napoleon I, met Charlotte, de erfprinses van Engeland, die reeds het jaar daarop stierf. Na afgezien te hebben van de hem aangeboden Griekse koningskroon, nam hij wel de Belgische troon aan. Hij werd op 21 juli 1831 plechtig ingehuldigd in Brussel. Hij huwde in 1832 met Louise d'Orléans, dochter van de Franse koning Louis Philippe. Koningin Louise-Marie was bij de Belgen geliefd als echtgenote van vorstin. Ze verbleef vaak in Oostende en overleed er in 1850 in de Langestraat in het gebouw dat nu nog bestaat en de naam Huize Louise-Marie kreeg. Het is in dit huis dat het museum van De Plate binnen afzienbare tijd zijn intrek zal nemen.

De nauwe verwantschap van de koning met de Britse koningin Victoria en het feit dat in het revolutiejaar 1848 alles rustig bleef in België, bezorgden hem in Europa een groot prestige. Aan veel Europese hoven trachtte hij zijn familieleden te laten aanvaarden als vorsten of prinses-gemaal. Zijn beleid was vooral gericht op de consolidatie van de fragiele, Belgische onafhankelijkheid.

Vanaf 1834 hield de koninklijke familie graag jaar na jaar verblijf in Oostende en lokte daarmee heel wat toeristen aan in de nog kleine badstad. Zijn zoon en opvolger Leopold II zou deze traditie verder zetten.

Eerst schetsen we de voorgeschiedenis van het monument, daarna beschrijven we de inhuldigingsceremonie van het standbeeld en tenslotte maken wij een tour d'horizon van het plein.

Een overzicht van de voorgeschiedenis wordt ons door de zorgen van het Stadsbestuur zelf gegeven in haar Rapport over het bestuur van 1901.

Op 11 december 1865, daags na het overlijden van Leopold I, vroegen de gemeenteraadsleden, A. TERMOTE en D. DE JUMNÉ om de nagedachtenis van de koning gestalte te geven in een op te richten monument op het Wapenplein omdat "aan hem Oostende haar voorspoed te danken" heeft. De toenmalige burgemeester Jean VAN ISEGHEM stemde weliswaar in met het principe maar wenste zich niet uit te spreken over het tijdstip van uitvoering noch over de plaats. Immers, Oostende stond op het punt bevrijd te worden uit het keurslijf van de wallen, en een nieuwe stad met allerlei te verkavelen gronden zou spoedig ontstaan en naast de oude stad beginnen leven. De meerderheid in de gemeenteraad schaarde zich achter deze zienswijze en het werd gedurende 30 jaar stil rond het voorstel voor een monument.

In september 1895 hernam toenmalig gemeenteraadslid, en later schepen Désiré FERMON het voorstel : "Ik geloof dat het moment gekomen is om de vraag naar een monument voor Leopold I, de stichter van het badseizoen in Oostende en onze eerste weldoener, in te lossen en een geschikte plaats voor het gedenkteken te bepalen". Zijn woorden zijn niet letterlijk aangehaald maar de strekking, de teneur is er, wat hoofdzaak is. Het College van Burgemeester (Alfons PIETERS) en Schepenen legde aan de gemeenteraad, in zitting van 20 december 1898, haar bedoeling voor om "een wedstrijd uit te schrijven voor een ruitersstandbeeld op sokkel, waaraan alle Belgische beeldhouwers zouden mogen deelnemen".(1) Het bekroonde onderwerp zou worden uitgevoerd en geplaatst aan de Graaf de Smet de Naeyerlaan. Algauw opteerde men, mede op voorstel van koning Leopold II, voor het Gemeenteplein, waar tal van straten op uitgeven. Het ministerie van Landbouw, dat ook Cultuur onder zijn vleugels had, toonde zich echter vijandig ten overstaan van de idee om een wedstrijd te organiseren omdat de verwezenlijking van het project daardoor veel te lang zou aanslepen.

De kwestie kwam terug op de agenda van de gemeenteraad die op 6 maart 1900 besliste geen wedstrijd uit te schrijven maar de opdracht toe te vertrouwen aan graaf Jacques DE LALAING voor de prijs van 85.000 fr te betalen door respectievelijk de stad Oostende (53.750 fr), de provincie West-Vlaanderen (10.000 fr) en de Belgische Staat (21.250 fr).

Van deze beeldhouwer is nu nog nauwelijks sprake maar indertijd had hij naam en faam als portrettist van de Belgische adel en hoge burgerij. HOSTYN sloeg er de kolommen van het blad La Saison d'Ostende op na : op 3 juni 1900 meldt het blad dat de maquette van het standbeeld klaar is. Zelf lazen wij op 4 september 1900 dat graaf DE LALAING in één der hallen van het Paleis van het Jubelpark (Cinquantenaire) aan het beeld werkt.

Keren wij nu terug naar het begin. Hier volgen nog na te speuren feiten en anekdoten om het verhaal wat onderhoudender en pittiger te maken.

Wij vonden wel vijf voorstellen terug voor een plaats voor het standbeeld, en misschien waren er nog meer, maar dit valt nog moeilijk te achterhalen. Zoals hierboven reeds geschreven werd, was er het voorstel om het beeld in de Graaf de Smet de Naeyerlaan te plaatsen, maar dit werd afgewezen, evenals het voorstel om een plaats te voorzien "sur une avancée de la digue en face de la rue de Flandre". Over het prijskaartje van dit laatste voorstel wordt niet gerept. Een derde mogelijke plaats situeerde zich op een heuveltje in het Leopoldpark en een vierde mogelijkheid was in het tweede tuintje van de Leopoldlaan, nu de Leopold II-laan. Het nam tijd in beslag, vooraleer men van stadswege afstapte van deze voornemens, niet zonder eerst ter plaatse te hebben nagegaan of deze projecten een kans maakten om gerealiseerd te kunnen worden. In de krant Le Carillon van 2-3 maart en 11-12 mei 1901 vinden wij daarover vermeldingen. Een vijfde mogelijkheid die precies door Le Carillon vooropgezet werd was een nog aan te leggen square, gesitueerd in het tweede handelsdok, waar nu de Mercator ligt. Dit dok moest dan eerst gedempt worden om te voorzien in de door sommigen gekoesterde wens tot uitbreiding van de in 1856 verdwenen middenstatie (2) In feite is het een idioot en ongeloofwaardig plan dat nauwelijks serieus te nemen is. Maar 5 augustus 1901, de dag dat het monument onthuld wordt, komt Le Carillon weer op de proppen met dit voorstel en beweert dat de plaatsing van het gedenkteken op het Gemeenteplein slechts voorlopig is.

Op 9 mei gebruikte men de maquette van het ruitersstandbeeld om het effect uit te proberen, eerst op het Gemeenteplein (rond 11 uur), wat later op (rond 13 uur) op het heuveltje in het Leopoldpark. Op 15 mei besliste men ten gunste van het Gemeenteplein. Op 19 juni werkte men aan de onderbouw van het nog te plaatsen gedenkteken (3) Einde juli trad men inde slotfase : "men werkt hard en de werken vorderen snel "(4) Het standbeeld zelf werd op donderdag 1 augustus 1901 tussen 3.00 en 7.00 uur definitief op zijn voetstuk geplaatst, zoals het er nu nog staat. Daniël FARASYN kon zelfs uitvissen dat Leopold I en zijn paard samen 2.700 kg wegen.

De voorbereidselen werden getroffen om de personaliteiten, de pers en het publiek in de gelegenheid te stellen om op passende wijze de inwijding van het gedenkteken bij te wonen.

Drie tribunes waren voorzien voor het Café de Régence : in het midden de koninklijke tribune en langs weerszijden één voor de autoriteiten. Een kiosk werd opgesteld, niet alleen voor het volksconcert 's avonds maar ook om de pers overdag de gelegenheid te geven verslag uit te brengen.

Voor het Café de la Commune werd een groot verhoog getimmerd, waarop het symfonisch orkest van het Kursaal (o.l.v. Léon RINSKOPF) plaats moest nemen met de 600 leerlingen van de plaatselijke Muziekacademie ervoor. Een bariton van de opera van Parijs zou tijdens de plechtigheid, in het Nederlands – voor de eerste maal in het openbaar in Oostende – het voor de gelegenheid gemaakte Koningslied, op een tekst van Eugene VAN OYE, uitvoeren, samen met het koor en het symfonieorkest. Het geheel van het plein werd versierd met masten, voorzien van banieren en vlaggen, en rondom afgezet met dranghekken die zeer handig getooid werden met gebladerte. Zowel groene dennen als boeketten en echte ruikers in de nationale kleuren treft men aan. "Dit alles doet ons een beetje denken aan de eerste steenlegging van de maritieme werken" schreef Le Carillon (5) Verwezen werd naar het begin van de havenwerken, in 1898, aan o.m. de twee handelsdoppen in de achterhaven. Samengevat zag het feestprogramma er als volgt uit :

Zondag 4 augustus

- 20.00 uur een artilleriesalvo, alsook het luiden van de kerkklokken en de beiaard.
- 21.30 uur concert van de stadsharmonie Euterpe op het Wapenplein.
Verlichting van het stadhuis en de kiosk.

Maandag 5 augustus

- 08.00 uur opnieuw een artilleriesalvo, alsook het luiden van de kerkklokken en de beiaard.
- 09.00 uur eredienst in het voorlopig gebouw van de Sint Petrus en Pauluskerk (noodkerk).
- 11.00 uur inhuldiging van het standbeeld door koning Leopold II.
défilé door de burgerlijke maatschappijen, de burgerwacht en het leger.
- 12.30 uur plechtige eerste steenlegging van de nieuwe Sint Petrus en Pauluskerk door de Koning.
- 14.00 uur groot internationaal paardencriterium op de Wellingtonrenbaan (30.000 fr).
- 20.00 uur groot artistiek concert in het Kursaal.
- 21.30 uur galabal in het Casino, gelegen in het Stadhuis.
verlichting van het Wapenplein en het nieuwe Leopold I-plein met het monument.
Leopold I-concerten op het Wapenplein en het Leopold I-plein.

Koning Leopold II kwam per speciale trein op zaterdag 3 augustus 1901 in het station Oostende-Kaai aan, vergezeld van prinses Clementina, zijn jongste dochter, en van zijn vleugeladjutant de heer CUMONT. Eens afgestapt, begaf de koning zich met een stoomkanoot die hem opwachtte aan de landingsplaats, aan boord van zijn jacht Alberta. De prinses van haar kant kreeg een zeer mooie bloementuil aangeboden door de heer August STRACKÉ, de uitbater van de restaurants van de maalboten.

De eigenlijke plechtigheid had plaats op maandag 5 augustus 1901.

Koning Leopold II, prins Albert en prinses Clementina alsook hun gevolg werden als het ware aan de voet van het koninklijk chalet opgewacht door een speciale koninklijke tram.

Om 11.00 uur precies bereikten zij het Leopold I-plein, waar een detachement van het leger met vaandel en met muziek en een detachement van de burgerwacht, samen met de hoogwaardigheidsbekleders en een talrijk publiek hen opwachtte. Ook vier hoogbejaarde oudstrijders van 1830 waren nog fit genoeg om aanwezig te zijn. Alfons PIETERS, de toenmalige burgemeester, hield een gelegenheidstoespraak, in plechtige en hoogdravende bewoordingen en in de Franse taal zoals toen gebruikelijk was. Hij besloot als volgt : "Oostendenaars ! Dit bronzen standbeeld brengt ons allen in herinnering, dat wij het aan onze Doorluchtige Soevereinen, aan onze populaire Dynastie verschuldigd zijn wat wij geworden zijn !".

Daarop gebeurde de onthulling van het standbeeld door koning Leopold II onder de tonen van het nationaal volkslied en het gejuich van allen. In korte bewoordingen benadrukte de vorst dat "Oostende altijd kan rekenen op zijn koninklijke welwillendheid" en dankte voor de hulde die thans aan zijn vader gebracht werd.

Ziehier hoe een tijdgenoot zijn impressie van het kunstwerk weergaf : "Leopold I die, het hoofd onbedekt, het volk groet; die, met de linkerhand zijn ros dat nerveus marcheert, ment en dat zijn staart schudt in de zeewind; die zijn hoofd buigt naar de met een kloeke zwier geheven poot. Het voetstuk dat uit Schotse graniet bestaat en omringd wordt door vier rood marmeren kolommen en door namaakkolommen en versierd is met krulvormige kapitelen en koperen sokkels, schijnt ietwat verheven. De reden is de plaats die hem gegeven wordt, daar de Leopold I-plaats (een dag vroeger nog Gemeenteplein) niet ruim en onregelmatig van doorloop alsook weinig esthetisch qua bebouwingen is. Dit voetstuk op zichzelf getuigt van goede smaak en roept herinneringen op aan bepaalde nationale kleuren-tradities, aan beroemde Italiaanse beelden ook, zoals dat van bv. COLLEONI". (6) Is de sabel niet wat erg krom, kan men zich afvragen ? "Koning Leopold I droeg, in groot tenue gestoken, steeds de Perzische sabel die hem door een sjah uit die tijd geschonken was". (7)

Een tweede anders geformuleerde beschrijving van ruiter en paard : "Het geheel heeft allure. Leopold I, blootshoofd voorgesteld, neigt een beetje naar rechts. Hij draagt het uniform van generaal : galakostuum met decoraties en grootlint van zijn orde, zware epauletten en hoge, rechte kraag; met broek en hoge rijlaarzen. De rechterarm hangt langs het lichaam en houdt de klakhoed (chapeau claque); de linkerarm, op de schoft van het paard, houdt de teugels stevig; aan zijn zijde hangt een bevelhebberszwaard, dat zeer gekromd is op zijn Turks. Nerveus buigt het paard de kop terwijl het de hals kromt en de staart met de grote pluim heft. Het draaft, met het linkerbeen naar voren geplooid en met strak geheven poot, het achterbeen achteruit gestrekt, terwijl langs de rechterzijde de poten dicht bijeen staan." (8)

Curieus detail : in juni 1902, het volgende jaar, werd een deeltje van de staart geamputeerd ! Volgens velen was deze pluim wat teveel verward. Fijntjes merkte de verslaggever op dat "het paard er niet onder (zal);lijden, men ontnemt hem slechts twee plukken haar in brons." (9)

Nog even terug naar de eindceremonie van de plechtigheid. De auteurs van de cantate, Léon RINSKOPF voor de muziek en Eugeen VAN OYE voor de tekst evenals de bariton Jean NOTÉ werden aan koning Leopold II voorgesteld en door hem gefeliciteerd. Daarop begon het défilé van allerhande Belgische en buitenlandse maatschappijen, voorafgegaan door het leger, de burgerwacht en hun muziekkorps, alsook de oud-strijders van 1830 met hun vlag en de stadsharmonie Euterpe. De ordedienst bedroeg, naast de militairen, 24 gendarmen te paard en 19 gendarmen te voet. Vele bloemtuilen werden intussen neergelegd aan de voet van het monument en twee verzoekschriften voorgelegd aan de koning, die na het einde van de optocht afscheid nam. Met de voor de gelegenheid klaargemaakte koninklijke tram reden hij en zijn gevolg naar de geplande nieuwe Sint Petrus en Pauluskerk om er omstreeks 12.30 uur de eerste steen te leggen.

Nog een nawoord bij dit monument. In 1901 waren de flanken nog niet met fresco's bezet. Was er gebrek aan tijd of aan geld ? Het is moeilijk nog de ware toedracht te achterhalen.

Hoe dan ook, in juni 1902 werd het linker hoogrelief aangebracht. Het handelt over de visvangst en stelt een vissersvrouw voor die gezeten is op de reling van een schip. Opgemerkt wordt dat de muts die ze op heeft niets Oostends heeft, integendeel, het merendeel van de vrouwen, vooral de jongere van het visserskwartier lopen doorgaans met ongedekt hoofd. (10)

Het tweede rechter hoofdrelief werd door de beeldhouwer afgewerkt midden april 1903, en werd dan na twee maanden dralen midden juni 1903 aangehecht aan het monument. Zoals het weekblad verzuchtte : beter laat dan nooit ! (11) Weerom brengt het blad een beschrijving : "Het fresco stelt de blijde intrede van België voor in het concert der natiën. Een mooie jonge vrouw die gekleed en gekapt is volgens de mode van 1830, is gezeten op een struis Brabants paard dat bij de teugel geleid wordt door een klein kind. Twee andere engeltjes fladderen achter de voornaamste figuur; de ene houdt de kroon, de andere de koningsmantel waarmee men het mooie juffertje gaat tooien. Daarboven, tegen de achtergrond, het jaartal 1830 en de woorden "In 't jaar dertig".

Het monument heft, doorheen de tijd, tot op heden stand weten te houden. Het voetpad rondom is wat uitgelengd, de lantarens verdwenen, de tramsporen al lang weggenomen en zo goed als alle gebouwen van toen zijn afgebroken en door appartementsgebouwen vervangen. Het een zo drukke plein is zichzelf niet meer en als men niet beter weet, kan men haar vroegere identiteit, haar eigen cachet, niet inschatten noch onderkennen.

Hoe het dan was rond 1900 beschrijf ik hierna.

“De idee om tot de sloping van de stadswallen over te gaan is in 1865 niet opzienbarend nieuw te noemen. Toen dit nieuws te Oostende de ronde doet, stijgt er geen unaniem gejubel op. Het is alsof men plots alle nadelen gaat beseffen die de ontmanteling en uitbreiding voor de oude stad kunnen aanbrengen. Vreugde enerzijds om de nieuwe kansen die aan Oostende geboden worden, angst anderzijds voor de vele problemen met dewelke de oude stad zal geconfronteerd worden, beroert de bevolking voor jaren. (12)

Een zelfde fenomeen deed zich voor rond 1900 : Mariakerke was pas in 1899 aangehecht en de terreinen tussen Oostende en Mariakerke werden verkaveld : de zogenaamde City North, later “Ostende Extension” genoemd. In Le Carillon van 21 juli 1901 lezen wij : “Vele bewoners van de oude stad zien met een afgunstig oog naar de concurrentie van de nieuwe stad die in het westen opkomt. Mijn God, een zelfde reactie geschiedde 28 jaar geleden, wanneer men de terreinen die vrijkwamen na de ontmanteling van de wallen verkavelde en te koop aanbood. En nogmaals vergeet men, dat Oostende pas na het in waarde brengen van deze gronden gelegen ten noorden en ten westen deze grote sprong voorwaarts gemaakt heeft. Is er nog één enkele Oostendenaar die dertig jaar terug wil in de tijd en de stad Oostende terug wil vinden in zijn nauw keurslijf met wallen ?”.

Het is tijdens die voornoemde periode van verkavelingen, na 1865-1870 dat het elleptisch plein ontworpen en metterdaad gerealiseerd werd. Het belangrijkste verkeersknooppunt tussen de nieuwe en de “oude stad”, tussen de H. Serruyslaan en de Torhoutsesteenweg. Vanaf daar begon, toen reeds Mariakerke.

Zes straten gaven erop uit, sindsdien veelal veranderd van naam :

- Van Iseghemlaan: op 18 februari 1882 kreeg de toenmalige Noordlaan de benaming van één van onze burgemeesters;
- Karel Janssenslaan: nog één van onze 19^{de} eeuwse burgermeesters. Was voorheen de Nieuwpoortsesteenweg;
- Rogierlaan; voorheen de West Boulevard, werd op 8 juni 1885 na de dood van de staatsman Rogier hernoemd;
- Kimmelbergstraat; voorheen de Wenenstraat, de naamwisseling gebeurde ter herinnering aan de gevechten bij de Kimmelberg tijdens de Eerste Wereldoorlog;
- Warschaustraat: deze naam bleef behouden;
- Torhoutsesteenweg: ook deze naam bleef behouden.

Op het Gemeenteplein was er, vanaf 1890, gewoonlijk kermis met Pasen. Ze werd de Sint-Jozefsfoor genoemd (1897: verlichting, bal populaire en een kiosk; er was een tweede foor in het najaar; 1902: twee carrousels, een schommel, een velodroom en oliebollekramen). Dit is nog een tijd blijven doorgaan, maar hoelang is ons niet bekend.

Een heel andere activiteit was de paardenfoor, ditmaal in de betekenis van handelsbeurs, waartoe door de gemeenteraad in zitting van 20 april 1886 beslist werd. Voor het eerst gehouden op 7 juni 1886 en herhaald, telkenjare in juni, in 1887, 1888 en 1889. Er werden paarden gekocht en verkocht. Zowel voor de badinstellingen als voor de koetsiers, alsook voor de verhuurders van paarden en pony's op het strand (bv. ter hoogte van het koninklijk chalet). Zo werden in 1887 150 paarden verhandeld, zowel op het Gemeenteplein als in de naburige straten. Daniël FARASYN weet te vertellen dat voornoemde paardenhandelsbeurs nadien verwaterde. Hij vond in die jaren wel sporen van een tweede paardenfoor, ditmaal op het Hazegras, maar hoelang en sedert wanneer is niet geweten.

Waar zich nu de sportwinkel DEWEERT bevindt, was eertijds de Brasserie du Lion d'Or gelegen. Andere café's waren de Café de la Commune en de Café Léopold I-ier, die later Café du Point Central werd. Nog te vermelden is het Bristol Hotel op de hoek van de Van Iseghemlaan en de Karel Janssenslaan met een oppervlakte van 1.595 m².

Veel informatie bevat het studiewerk van 1985 van Raymond VANCRAEYNEST "De tram maakte de kust", meer bepaald over het Leopold I-plein en de stadstram. De toestanden in 1900, 1901, 1910 en 1927 zijn er behandeld op p. 69-70. "De stadslijn zag er dus vanaf 1900 als volgt uit : een dubbel spoor op de Keizerskaai en de Visserskaai; daar voorbij liepen de twee sporen verder op de zeedijk tegen het wandelpad van de dijk, en verder op de Van Iseghemlaan in de as van de weg ((het oude spoor lag tegen het noordelijk voetpad). Aan het Gemeenteplein (Leopold I-plein) draaiden de twee sporen de Rogierlaan in en twee sporen liepen rechtdoor in de as van de Torhoutsesteenweg richting Petit Paris (het oude spoor liep langs de westelijke stoep van de Rogierlaan en van de Torhoutsesteenweg).

De stadstramdienst startte in 1900 opnieuw op 1 juli volgende reisweg : Kursaal, Van Iseghemlaan, Zeedijk, Visserskaai, Keizerskaai (Vindictivelaan), Zuidlaan (A. Pieterslaan), Van Iseghemlaan, Kursaal. Deze ronde werd gereden in beide richtingen en alle drie minuten was er een tram".

Op het plein lag, tussen de Warschaustraat en de Koningstraat, het politiebureau dat terzelfdertijd ook de ingang was voor de paarden van de badinstellingen. In die tijd gingen de badkarren in de winter op de Wellingtonrenbaan overwinteren terwijl de paarden deels verkocht werden, deels onderdak kregen in de stallingen gelegen op het Leopold I-plein tussen de Warschaustraat en de Koningstraat ⁽¹³⁾ Volgens het verslag van de gemeenteraad van 12 juli 1904 en met toestemming van een koninklijk besluit van 1 december 1906 werd besloten tot de "Construction d'un bureau de police à la Place Léopold Ier" en tot "travaux d'aménagement de l'établissement des bains". Dit werd voor een kostprijs van 80.221,40 fr toegewezen aan de firma INGHELBRECHT en REIJNDERS.

Ondanks veel plannen bleven deze stallen hun plaats behouden aan het Leopold I-plein. Wel weten wij via het Rapport d'administration de la ville d'Ostende, dat in 1904 beslist werd om de ingang langs het Leopold I-plein te behouden maar om de in- en uitgang langs de Koningstraat af te schaffen, alsook om een politiekantoor te bouwen. Twee jaar later, in 1906, vermeldt het Rapport dat de poort langs de Koningstraat gesupprimeerd was, maar die langs de Warschaustraat behouden. Zij bestond nog na de Tweede Wereldoorlog, voorzien van een uithangbord van S.A. Ostende-Plage N.V. De nieuwe badinstellingen onder de Albert I-promenade, ingehuldigd op 7 juli 1935, hadden alle badkarren overbodig gemaakt op het strand en de manier van uitbaten werd totaal vernieuwd.

Wie nu, in 1999, het Leopold I-plein betreedt, ziet een wat door de tand des tijds getekend gedenkteken, maar koning Leopold I staat er nog altijd. Weg zijn de oude café's en woonblokken omzomen nu het plein. Kon Leopold I van op zijn paard maar verslag uitbrengen over de verlopen negenennegentig jaar !

(1) N. HOSTYN, "Monumenten, beelden en gedenkplaten te Oostende, De Plate, 1983, p. 21 e.v.

(2) Le Carillon, 16 mei 1901, p. 1.

(3) Le Carillon, 20 juni 1901, p. 2.

(4) Le Carillon, 1 augustus 1901, p. 2

(5) Le Carillon, 5 augustus 1901, p. 1.

(6) Le Carillon, 14 augustus 1901, p. 1, b.

(7) Le Carillon, 4 augustus 1901, p. 2, b.

(8) Le Carillon, 2 augustus 1901, p. 1.

- (9) Le Carillon, 12 juni 1902, p. 2, c.
 - (10) Le Carillon, 12 juni 1902, p. 2, c.
 - (11) Le Carillon, 16 april 1903, p. 2, en 13-14 juni 1903, p.2, b.
 - (12) D. FARASYN, Historiek van de eerste gebouwen langs de Oostendse zeedijk 1830-1878, p. 119-120.
 - (13) Echo d'Ostende, 22 mei 1887, p. 2, b-c.
-

OOSTENDE-HELGOLAND-OOSTENDE 1998

door René VAN UDEN

Op zaterdag 18 juli 1998 om 11.00 uur startte aan het Casino-Kursaal van Oostende de langste zeilwedstrijd die vanuit België gevaren wordt.

Deze wedstrijd wordt om de twee jaar alternatief met de Fastnet Race gevaren. De Fastnet Race is wel meer bekend bij het grote publiek omdat zij in 1989 met 15 doden, op een dramatische manier in het nieuws kwam.

Toch is Oostende-Helgoland-Oostende geen wedstrijd voor "kleine jongens". Met windstilte, zonnebrand, mist, regen, onweer of storm moet degelijk rekening gehouden worden. Een groot aantal boten is toch zes dagen en zes nachten op zee, er moet met alle weertypes rekening gehouden worden. Ook moet er eten voorzien zijn voor een week en slaapgelegenheid voor de rustende bemanning want er worden wachten gelopen.

Deze internationale wedstrijd heeft een hoge moeilijkheidsgraad. De zeilers komen voorbij de ondiepe Wadden-eilanden die bij slecht weer geen goede faam genieten. De Duitse Bocht is berucht voor zijn gevaarlijk zee. Ook maken sterke stromingen, bij weinig wind, het invaren van de haven niet gemakkelijk.

Kenners noemen het de "Whitbread Round the World voor de arme zeilers". Er is dus een hemelsbreed verschil tussen een zeiler die reeds naar Helgoland zeilde en iemand die enkel aan de kleine wedstrijdes voor de Belgische kust deelnam. Zo vertelde Staf VERSLUYS mij eens, dat iemand die de Whitbread zeilde het privilege had om aan de hoge boord tegenwinds een plasje te mogen doen. Zo ver willen de Helgolandvaarders het nog niet drijven.

Deze regatta boogt op een traditie die teruggaat tot de vorige eeuw, toen was de jachting nog een elitaire sport, die door koningen, keizers en rijkelui uitgeoefend werd.

Het RYCO-lid, bankier Georges WATJEN, won in 1892 deze prestigieuze wedstrijd in een tijd van 42 uur. Zijn 26 meter lang zeiljacht de "Navahoe", telde een beroepsbemanning van 30 koppen, woog 232 ton, had een diepgang van 7 meter en een ophaalbare kiel.

In 1896 werd zijn record gebroken door de Britse boot "Rainbow" die de 280 zeemijlen aflegde in 36 uur. De overwinning van de Brit zal wel niet de oorzaak geweest zijn dat het niet meer boterde tussen de Hanover dynastie en het Engelse koningshuis, maar de ruzie tussen koningin Victoria en haaf neef Keizer Wilhelm II maakte een eind aan de zeilwedstrijden tussen Oostende en Helgoland.

Dank zij Robert OUVRY en René LAUWERS prijkt sinds 1981 deze regatta terug op de Belgische zeilkalender.

In 1988 liep het jacht "Tapioca", van de RYCO, tijdens de race een gemiddelde van meer dan 7 knopen en zette een tijd neer van 33u49'50".

De "Tomidi-Rucanor", met schipper Dirk GUNST, was in 1992 bijna vlugger dan de officiële tijdopnemers. Nadat zij de start in Oostende gaven snelde de jury met auto en veerboot naar Helgoland waar zij net op tijd kwamen om 32u34'20" af te drukken.

In de tijd dat de Vikingen onze kusten afschuimden was Helgoland een van hun uitvalbasisen. Het werd later ook een pleisterplaats voor zeerovers waartegen de Hanzesteden Hamburg en Lübeck oorlogsschepen inzetten om aldaar enkele gebaarde piraten te gaan onthoofden.

In 1684 bezette de Deense vloot zonder geweld het eiland.

Na de slag van Trafalgar, waar Napoleon Bonaparte de heerschappij over de Noordzee verloor, nam de Engelse vloot het eiland Helgoland in. Dit strategisch gelegen rotseiland ligt op 70 km voor de mondingen van de Elbe en Wezer.

Op 10 augustus 1890 ruilde Wilhelm II Helgoland voor het eiland Zanzibar dat eigendom was van zijn tante koningin Victoria.

Niettegenstaande al deze nationaliteitsveranderingen bleven de eilandbewoners of "Insulanders", Friezen.

Vandaag is het eiland een taxfree paradijs voor duizenden dagjestoeristen. Helgoland is het zuurstof en jodium rijkste oord in Duitsland en terzelfder tijd het stof en pollenarmste. Het is dan ook niet te verwonderen dat hier veel kuuroorden zijn voor allerlei kwalen. Typisch voor het eiland: er rijden geen auto's noch fietsen. Als je niet te veel tijd verliest aan het naaktstrand kun je in minder dan twee uur rond het eiland wandelen !

MEDEDELING

Vanaf 4 juni tot 01 oktober 1999 is in het Stedelijk Museum Vlissingen de tentoonstelling "Vuurtorens in de Kunst" te zien. Een tiental kunstenaars heeft werk, geïnspireerd door de indrukwekkende vorm van vuurtorens, in diverse technieken gemaakt. Zo zijn er olieverfschilderijen, keramiek, aquarellen en etsten te zien. Ook worden de ontwerptekeningen voor het bankbiljet van 250 gulden, waarop de vuurtoren van West Schouwen is afgebeeld, getoond.

Het museum is open van maandag t/m vrijdag van 10.00 tot-17.00 uur en op zaterdag en zondag van 13.00 tot 17.00 uur.

ONZE NIEUWE VOORZITTER : OMER VILAIN

door Jean Pierre FALISE

Omer VILAIN werd geboren te Oostende op 05 augustus 1924 uit een Oostendse moeder en een Waalse vader (geboren te Luik). Na het doorlopen van zijn humaniora aan het Koninklijk Atheneum te Oostende volgde hij de studies van Sociaal Assistent aan de School voor Maatschappelijk Dienstbetoon te Antwerpen.

Afgestuurd belandt hij eerder toevallig in 1944 in de stadsbibliotheek van Oostende waar hij meer dan 44 jaar zou blijven. Aan de Provinciale Bibliotheek te Brussel behaalde hij het diploma van gegraduateerde in de bibliotheek en bibliografische wetenschappen. In 1972 werd hij benoemd tot hoofdbibliothecaris. Één van zijn verwezenlijkingen waar hij, terecht, fier mag op zijn is de uitbouw van de collectie Ostendiana : een verzameling van alle geschreven bronnen over Oostende, haar omgeving en de Belgische kust. Eind 1988 ging hij met pensioen.

In 1976 werd hij verkozen tot gemeenteraadslid doch bedankte. In 1989 werd hij opnieuw verkozen en zetelde als tot gemeenteraadslid tot eind 1994.

Omer VILAIN is de auteur van meer dan 800 artikels in dagbladen en tijdschriften evenals van vier werkjes over Oostende : "Ostende que voici", "Langs 't hard Zand", "Langs de Oostendse Kateien" en "Langs de Galerijen". Hij is ook een verwoed verzamelaar van Oostendse prentkaarten waarvan hij er voor het ogenblik een 17.000-tal bezit. Tenslotte is hij een veel gevraagde voordrachtgever zowel te Oostende als er buiten. Zijn onderwerp(en) : Oostende in al zijn aspecten.

Wat zijn "Plate-loopbaan" betreft kunnen wij vermelden dat hij een van de medestichters is van onze Heemkring, gesticht op 21 november 1954.

Hij werd lid van de Raad van Beheer op 24 januari 1962, 2^o ondervoorzitter op 29 januari 1963 en ondervoorzitter op 26 januari 1971. Hij ontving de zilveren Plate op 17 november 1979, de gouden Plate in 1984 en de gouden penning van de provincie (30 jaar bestuurslid) in 1994.

Op 24 april 1999 vierden wij het afscheid van dhr. August VAN ISEGHEM en terzelfder tijd de aanstelling van dhr. Omer VILAIN als voorzitter. Dit afscheid ging uiteraard gepaard met een banket waarop alle effectieve leden van de Kring werden uitgenodigd.

Ter gelegenheid van het dit banket sprak de aftredende ondervoorzitter de volgende rede uit :

TOESPRAAK TER GELEGENHEID VAN HET AFSCHEID VAN DE HEER AUGUST VAN ISEGHEM ALS VOORZITTER VAN DE HEEM- EN GESCHIEDKUNDIGE KRING "DE PLATE" OOSTENDE OP 24 APRIL 1999

Mijnheer de Voorzitter,

Ja, sta me toe U nog éénmaal met deze titel aan te spreken, want het zal moeilijk zijn om na 25 jaar U als goede Voorzitter te moeten missen op onze vergaderingen.

25 jaar ! Een kwarteeuw !

Ja, zo lang is het geleden dat het Bestuur van "De Plate" dat samenkwam na het overlijden van Ernest DE TAEYE, de medestichter en eerste voorzitter van "De Plate".

Ernest DE TAYE was gedurende 20 jaar een begrip geweest voor onze Heemkring. We vreesden voor zijn opvolging, maar gelukkig werd U op de eerste bestuursvergadering in juni 1974 op algemeen verzoek bereid gevonden deze zware functie op U te nemen. We hebben het ons geen dag beklagd.

Bij die verkiezing van U, tot voorzitter, herinner ik mij nog levendig uw snedig antwoord aan een lid dat vroeg : "Zal je er wel tijd voor hebben, August ?" Even vlug als de vraag hebt U toen geantwoord : " "Men kan altijd tijd vinden als men wil". Daarmede was voor ons, tot één ieders opluchting, de zaak beklonken.

En nu geeft U het roer over. Wij zijn er allen wat verdrietig om, maar wij respecteren uw besluit.

Inderdaad hoeveel voorzitters kunnen er prat op gaan dat ze 25 jaar lang een vereniging in goede en vreedzame banen hebben geleid ?

U hebt zich weten te laten omringen met bestuursleden die zich met alle respect voor U, en liefde voor "De Plate", wilden inzetten van jaar tot jaar. Ik wil hier geen namen noemen. Allen hebben op hun manier "De Plate" gediend en U waart de o zo verdraagzame voorzitter. Al beweerde U zelf dat dit vroeger niet zo was, maar dat het dankzij de Nobel prijswinnaar voor de Vrede, Pater PIRE, was, die U bijbracht dat andersdenkenden ook goede mensen konden zijn. Pater PIRE logeerde bij U thuis en had van U een nog meer verdraagzaam mens gemaakt. Ook hierdoor waart U een gedroomde voorzitter.

Wat er al in die 25 jaar gebeurd is kan ik hier niet opnoemen.

- Het gaat van de bestendige uitbreiding van de collectie tot het vooruitzicht van de verhuis en opening van ons museum in de lokalen van het oud Koninklijk Paleis.
- Het gaat van een goede 100-tal leden tot een huidige hechte groep van 520 leden, wat toch niet weinig is.
- Het gaat over bestuursleden die zich bestendig hebben ingezet om van "De Plate" te maken tot wat onze vereniging nu is. Wel moesten we hier een traan wegpinken voor de gedurende vele jaren "duivel-doet al" van "De Plate, met name Jan DREESEN. Wat zou hij ook van deze viering en uw hulde genoten hebben !

Wij weten dat U ons verbod een afscheidsgeschenk te geven. Voor éénmaal zijn wij op uw verzoek niet ingegaan.

Wilt U, Waarde Voorzitter, dit kunstwerk van de Oostendse beeldhouwer August MICHIELS, aanvaarden, het betreft een miniatuur van één van de beelden van de beeldengroep "Wachtende Vissersvrouwen" van op het Stationsplein.

Als slot, August, vraagt het bestuur U slechts één zaak, namelijk dat U van na af aan de titel "Erevoorzitter van de Heem- en Geschiedkundige Kring De Plate" zou willen voeren.

Wie wij natuurlijk samen in uw hulde willen betrekken is Mevrouw VAN ISEGHEM, die U op zo vele avonden heeft moeten missen, want die vergaderingen liepen soms heel lang uit. Wij danken U, Mevrouw, voor deze begrijpende steun. Daarom biedt "De Plate" U dan ook graag dit bloempje aan.

Omer VILAIN
Voorzitter "De Plate"

EEN OOSTENDSE FIGUUR

AUGUSTE VAN NESTE (1819-1905)

Geboren te Brugge op 18 februari 1819, was Auguste VAN NESTE een populaire figuur in Oostende. De heer VAN NESTE was in de echte zin van het woord, een waardig en eerlijk man, loyaal, feilloos en hij bezat een voorbeeldige oprechtheid. Als bestuurder van een private onderwijsinstelling, later als bestuurder van de betaalde stedelijke jongensschool heeft hij duizenden stadsgenoten onderwezen en opgevoed. Na het beëindigen van deze loopbaan werd Auguste VAN NESTE, kantonaal opziener van het lager onderwijs van de Staat, om vervolgens opziener van het lager onderwijs van de Stad Oostende te worden.

Hij was ook een der ijverigste leden van de Oostendse Burgerwacht. 't Is in 1848 dat wij hem voor het eerst aantreffen op deze ledenlijst als kwartiermeester, graad die hij verwierf op 14 augustus 1848. De 24 maart 1859 werd hij eerste kwartiermeester benoemd; hij kreeg zijn onderluitenantsschouderstukken op 29 maart 1857, en werd bevorderd tot luitenant op 2 april 1858.

De 21^e juni 1863, na een eenparige stemming, werd hij geroepen om bevelhebber Aimé LIEBAERT te vervangen. Hij bleef aan het hoofd van de burgerwacht tot 29 januari 1871, wanneer hij aftrad wegens gezondheidsredenen. Bij Koninklijk Besluit werd hem de toelating verleend zijn graad als eretitel te dragen. Hij was ook ridder in de Leopoldsorde.

Auguste VAN NESTE was gedurende vele jaren aan het hoofd van vele menslievende instellingen. Hij was een der stichters van de "Louise-Marie kribbe", waarvan hij lang het voorzitterschap van de Beheerraad waarnam. Zijn vrije tijd besteedde hij aan verschillende liberale werken, bijzonder aan het werk "Voorstanders der Gemeentescholen". Deze lagen hem bijzonder dicht aan het hart.

Op 26 december 1880 stichtte hij te Oostende een Willemsfondsafdeling en werd er de eerste voorzitter van.

Op 27 juli 1905, op de ouderdom van 86 jaar, stierf Auguste VAN NESTE. Te midden van een grote menigte heeft de uitvaart plaats. Noch bloemen, noch kransen, noch militaire eer. Hij is heengegaan zoals hij leefde : nederig. Maar zijn vrienden hielden eraan zijn laatste wil te eerbiedigen. Vijf redevoeringen werden ter gelegenheid van zijn begrafenis uitgesproken, nml. door de heer burgemeester Alfons PIETERS, namens de stad Oostende; de heer D'HAENENS, namens het "Willemsfonds"; de heer A. DE COCK, namens de Oostendse Burgerwacht, de heer DUMON, namens de "Onderlinge Bijstand" en de heer L. DEFEVER, namens het "Onderwijzend personeel".

In datzelfde jaar 1905 werden gedachten en indrukken gewisseld om een nieuwe maatschappij te stichten, teneinde de doeleinden, welke buiten de rol van het Willemsfonds stonden, te beogen. Zo meteen was de naam "Koninklijke Van Neste-Genootschap Oostende (K.V.G.O.) in wording ter herinnering "aan de man die zoveel goeds voor het officieel onderwijs te Oostende verrichte".

Als dankbetuiging van het Oostendse volk, werd zijn naam aan een van onze stadsscholen gegeven : de Van Neste-school in de Sint-Franciscusstraat. Het gebouw werd in het jaar 1987-88 afgebroken om er sociale appartementen te kunnen bouwen.

FOTOKOPIEHUIS DESNERCK DANIËL

*Torhoutsesteenweg 196
8400 OOSTENDE*

Tel & fax : 059/50.31.46

Tel & fax : 059/51.76.52

OPENINGSUREN

Maandag	Gesloten
Dinsdag	
Woensdag	08u30-12u00 & 14u00-19u00
Donderdag	
Vrijdag	
Zaterdag	09u00-12u00 & 14u00-19u00
Zon-en Feestdagen	Gesloten

KLEURENKOPIEËN

KLEURENKOPIEËN

KLEURENKOPIEËN

KLEURENKOPIEËN

KLEURENKOPIEËN

KLEURENKOPIEËN

OPENINGSDATA HEEMMUSEUM IN 1999

- elke zaterdag
- van 12 juni t/m 12 september (gesloten elke dinsdag)
- van 30 oktober t/m 07 november (gesloten 01 en 2 november)
- van 26 december t/m 02 januari 2000 (gesloten 28 december en 01 januari 2000)

telkens van 10u tot 12u en van
14u tot 17u

Onze prijs = uw profijt

*Uw kleurenfoto's manueel
afgewerkt volgens de
modernste technologie
met multi-scanner*

**COCK
CAMERA
SERVICE**

Hoek Jozef II straat en
Christinastraat - Oostende

*Waar kwaliteit nog
vakmanschap is*

UITVAARTVERZORGING - FUNERARIUM

Jan Nuytten

Het **uitvaartkontra**kt
is de absolute **zekerheid**
dat uw begrafenis of crematie
zal uitgevoerd worden volgens
uw wensen en dat uw familie
achteraf **geen financiële**
beslommeringen heeft



Torhoutsesteenweg 88 (h)
8400 Oostende (Petit Paris)
tel. 059 - 80 15 53